

1881-82
A 5557

Nagyvárad

Anuare universitare

Á

NAGYVÁRADI KIR. JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KAR

ALMANACHJA

18⁸¹|₈₂-RÖL.
BCU Cluj / Central University Library Cluj

KÖZLI

AZ IGAZGATÓ.

NYOLCZADIK ÉVFOLYAM.

NAGYVÁRAD.

1882.

Nyomatott Hügel Ottó könyvnyomdájában.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

I. Történelmi visszatekintés.

A nagyváradi kir. akadémia b. e. Mária Terézia által alapított 1780-ban. Eleintén ugyan csak a bölcsészeti szakma volt ezen akademián képviselve, de már 1788-ik évi június hó 17-én kormányrendelet által két évfolyamú jogi fakultással kibővített.

1855-ben a tanintézet cs. kir. jogakadémia neve alatt három évfolyamú jogtanodává szerveztetett, mindazáltal a jogvégzettek csak kivételesen bocsáttattak, még pedig 4 fél évi egyetemi cursus utánpótlása mellett, a jogi szigorlatokra. A tanyelv német volt. A bölcsészeti tanfolyam pedig még 1850-ben a helybeli premontrei főgymnasiumba, mint ennek 7. és 8. osztálya, beolvasztatott.

1861-ben ismét a magyar tanyelv hozatott be, 1867-ben újabb ideiglenes szervezetet nyert az intézet, végre 1874. évi május hó 4-én kelt legfelsőbb elhatározással a két magyar egyetem jogi karával egyenjogu, négy évfolyamu teljes jog- és államtudományi karrá alakítottatott át, melynek végeztével a jogtanulók közvetlenül, azaz minden utánpótlás nélkül, de csak egyetemen, jogszigorlatokra bocsáttatnak.

Jelenleg a nagyváradi kir. jog- és államtudományi karánál következő nyolcz tanszék van rendszeresítve, u. m. 1) a római jogra, 2) a jogbölcsészetre és büntető jogra, 3) a nemzetgazdaságtan-, pénzügytanra és a magyar pénzügyi törvényekre, 4) a magyar és osztrák magánjogra, 5) a peres és perenkivüli eljárásra, váltó- és kereskedelmi jogra, 6) a statisztikára és magyar közigazgatási jogra, 7) a jogtörténetre és egyházi jogra, 8) a politikára, magyar közjogra s a jog- és államtudományokba való általános bevezetésre. Ezekon kívül a bányá és tételes nemzetközi jog, a bölcsészet, mivöldéstörténet és törvényszéki orvostan is adatnak elő.

II.

Á jog- és államtudományi kar személyzete.

IGAZGATÓ.

Dr. Bozóky Alajos, képesített egyetemi magántanár, a római jog ny. r. tanára, az első alapvizsgálati s a két államvizsgálati bizottságnak, Nagyvárad városa törvényhatósági és statisztikai bizottságának, valamint a m. jogászgyűlés állandó bizottságának tagja. Olaszi, Szaniszló-utca, 16/714. sz. a.

NYILVÁNOS RENDES TANÁROK :

Dr. Kudelka József, h. ügyvéd, a jogbölcsezet és büntetőjognak ny. r. tanára, a második alapvizsgálati bizottság e. i. elnöke s a jogtudományi államvizsgálati bizottságnak tagja. Olaszi, Fürdő-utca, saját házában.

Dr. Sipos Árpád, köz- és váltóügyvéd, képesített egyetemi magántanár, az ausztriai és magyar magánjognak ny. r. s a bányajognak tanára, a jogtudományi államvizsgálati bizottságnak e. i. elnöke, az első alapvizsgálati bizottságnak, továbbá Nagyvárad városa törvényhatósági, valamint a m. jogászgyűlés állandó bizottságának tagja, Olaszi, Sz.-János-utca, saját házában.

Dr. Molnár Imre, képesített egyetemi magántanár, a nemzetgazdaság, pénzügytan és magyar pénzügyi törvényisme ny. r. s a tételes nemzetközi jognak tanára, a két alapvizsgálati és az államtudományi államvizsgálati bizottságoknak tagja, Szigligeti-utca, saját házában.

Dr. Személy Kálmán, képesített egyetemi magántanár, a statistika s a magyar közigazgatási jognak ny. r. tanára, a művelődéstörténet előadására följogosított tanár, az államtudományi államvizsgálati bizottságnak e. i. elnöke s a II. alapvizsgálati bizottságnak tagja. Nagyvárad város községi iskolaszékének és statisztikai bizottságának tagja, akadémiai könyvtárnok, Uri-utca, 3. sz. a.

Dr. Nagy Ferencz, képesített egyetemi magántanár, a törvénykezési eljárás, a váltó és kereskedelmi jognak ny. r. tanára, az első alap- és a jogtudományi államvizsgálati bizottságoknak, a magyar jogászgyűlés állandó bizottságának, a párisi „Société de législation comparée“ magyarországi levelező tagja, Ujváros, kispiacz Mihelfi-ház. 1881. okt. végéig.

Rosnecki dr. báró Roszner Ervin, képesített egyetemi magántanár, a jogtörténet és egyházi jog ny. r. tanára, az első

alaps az államtudományi államvizsgálati bizottságok, a magyar főrendiház s annak jogügyi bizottságának és Nagyváradi város törvényhatósági bizottságának és községi iskolaszékének tagja, Szaniszló-utcza, 21. sz. a.

NYILV. RENDKIVÜLI TANÁR:

Dr. Zsögöd Benő, köz- és váltóügyvéd, a törvénykezési eljárás, váltó és kereskedelmi jognak ny. rk. tanára, az első alaps és a jogtudományi államvizsgálati bizottságok tagja, 1882. jan. 21-től kezdve. Olaszi, Kiss Sámuel féle ház.

HELYETTES TANÁR:

Dr. Nagy Ernő, képesített egyetemi magántanár, az encyclopaedia, magyar közjog és politika h. tanára, a II. alaps az államtudományi államvizsgálati bizottságok tagja, a párisi „Société d'Enseignement supérieur“ rendes, a „Société internationale des Études pratiques d'Économie sociale“ levelező tagja, a kar jegyzője, Apácza-utcza, Csathó-ház.

MAGÁNTANÁROK:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dr. Nemes Imre, a bölcsészettől képesített egyetemi magántanár és főreáltanodai r. tanár, Ujváros, N.-Körös-utcza 540. sz. a.

Dr. Hoványi Ferencz, orvostudor, Biharmegye t. és a nagyváradi hévvizek fürdőorvosa, a törvényszéki orvostan magántanára, Olaszi, Hidegser-utcza, a keleti vasut hidja mellett.

HITSZÓNOK:

Dr. Karsch Lollion, 1. sz. áldozár, theologiai tanár, az államtudományi államvizsgálati bizottság kültagja.

KÖNYVTÁRNOK:

Dr. Személy Kálmán, (lsd. fent.)

PEDELLUS:

Korn Lajos, az akadémiai épületben.

III. Vizsgálati bizottságok.

I. Alapvizsgálati bizottság:

Elnöke: Dr. br. Roszner Ervin, tagjai: Dr. Bozóky Alajos, Dr. Sipos Árpád, Dr. Molnár Imre, Dr. Zsögöd Benő

II. Alapvizsgálati bizottság:

Elnöke: Dr. Kudelka József, tagjai: Dr. Molnár Imre, Dr. Személy Kálmán, Dr. Nagy Ernő.

Államtudományi államvizsgálati bizottság:

Elnöke: Dr. Személy Kálmán, beltágjai: Dr. Bozóky Alajos, Dr. Molnár Imre, Dr. br. Roszner Ervin, Dr. Nagy Ernő.

Kültágjai:

Andersen László p. ü. titkár,
Andrássy János, theologiai tanár,
Beóthy Andor, Biharmegye alispánja,
Darvassy Endre, kir. adófelügyelő,
Dobozs Miklós, megyei főjegyző,
Dr. Karsch Lollion, theologiai tanár,
Sal Ferencz, Nagyvárad város polgármestere,
Súcs János, m. k. illetékhivatali főnök,
Tóth Dezső, megyei főügyész.

Jogtudományi államvizsgálati bizottság:

Elnöke; Dr. Sipos Árpád, beltágjai: Dr. Bozóky Alajos, Dr. Kudelka József, Dr. Zsögöd Benő.

Kültágjai:

Dr. Berkovics Ferencz, h. ügyvéd,
Gedeon Ferencz, h. ügyvéd,
Gyöngyösy Lajos, k. tszéki bíró,
Hajdu Ferencz, k. tszéki bíró,
Nesztor József, k. tszéki bíró,
Ritoók Zsigmond, h. ügyvéd,
SáveI Kálmán, k. tszéki bíró.
Tóth Dezső, megyei főügyész,
Turcsányi Ödön, kir. ügyész.

IV. Az 188¹/₂ tanév története.

Az idei tanév 1881. évi szeptember elején nyitott meg, a szokott ünnepélyes módon pedig szept 10-ik napján.

Reggeli 9 órakor ftdő Dr. Karsch Lollion, theologiai tanár s akadémiai hitszónok, a premontrei templomban előre bocsátott Veni Sancte után énekes nagy misét mondott, melynek végeztével a tanári kar és az akadémiai ifjuság a jogakadémia dísztermébe vonult. A vendégek között volt ngos és főtisztelendő Z e l e y J á n o s kanonok ur is.

Először Dr. B o z ó k y A l a j o s igazgató lépett a szószékre s a következő beszédet tartotta :

Mélyen tisztelt tanári kar !

Szeretett akadémiai polgárok !

Ujra egybegyülekeztünk, hogy Isten segedelmével folytassuk munkálkodásunknak csak imént megszakított fonalát.

Egy uj tanév küszöbén állunk s ez ünnepélyes perczen szent fogadást akarunk tenni, hogy a kínálkozó kedvező alkalmat lelkiismeretesen föl fogjuk használni — a mélyen tisztelt tanári kar Önök tanítására, Önök viszont, szeretett akadémiai polgárok, a komoly tanulmányra, lelki és szellemi kiműveltetésökre.

Fölötte fontos azon életpálya, melyre magukat a tudomány ezen csarnokaiban előkészíteni óhajtják. Gondolják meg jól uraim, hogy maholnap szeretett hazánknak föl kellend áldozniok minden testi és szellemi erőiket és tehetségeiket, mint jogászoknak védniök a jogot és igazságot, szembezállniok a jognak tiszteletre méltó örve alá rejtőzni szerető alatomossággal, a vakmerő álbölcsekedéssel, a törvénytípró ármánnyal és durva erőszakkal, győzelemre segiteniök a megtámadt erkölcsöt, rendithetetlenül ellentállaniok bárhonnan jövő megvesztegetési kísérleteknek, melyek Önöket magasztos hivatásuk lelkiismeretes teljesítésében gátolhatnak.

Akár birói székbe ültesse Önöket maholnap a sors, akár mint ügyvédekhez folyamodjanak Önökhöz tanácsért ügyesbajos polgártársaik, akár mint közigazgatási tisztviselők foglaljanak helyet a társadalomban és az állam gépezetében — mindenütt az iskolában szerzett ismereteikre lesznek útalva, következőleg társadalmi állásukat annál jobban fogják betölthetni, ha minél több és mentül alaposabb ismeretekre tesznek szert az előkészületre szánt ifju éveikben. Most kell gyűjteniök ama kincset, mely az iskolából való kiléptök után nemcsak saját existentiájuk alapját, hanem egyszersmind azon tartaléktökét képzendi, melyből a haza iránti köteles adójukat leróvandják. Saját szorgalmuktól függ első sorban isteni ajándékkép nyert szellemi tehetségeik fejlesztése, mely hogy helyes irányban induljon, a mélyen tisztelt tanári kar legszebb feladatául fogja tekinteni.

Sok a tanulni való s aránylag igen kevés az előszabott tananyag elsajátítására rendelt idő, melylyel ennél fogva lelkiismeretesen és takarékosan kell bánniok. A tanulás terén nincsen helye sem a könnyelműségnek, sem az elbizakodottságnak, hanem egyedül lankadatlan kitartás mellett számíthatnak Önök oly eredményre, mely az iskolában töltött évekkel fölért, szüleiknek az Önök kiműveltetésére hozott áldozataikkal arányban legyen s úgy önnönmaguk, mint tanáraik s az Önökre tekintő haza várakozásainak megfelelően. Minden elmulasztott óra hézagossá teszi tanulmányaikat, ezen hézagosság pedig előbb-utóbb keserűen megboszulja magát.

Ne a tudományos képzettség pusztá látszatának fitogtathatása, hanem alapos tudományos ismeretekben való komoly jártasságnak megszerzése legyen fő ambíciójuk, melynek minden más tekintet alá kell hogy rendeljenek. Ne higgyék azt, hogy az u. n. pusztá brillirozással is boldogulhatnak az életben, sőt ellenkezőleg magát ámitja legjobban, a ki brillirozásával másokat elámíthatni vél, alakoskodása csakhamar napfényre jön s általános gunyakacaj a vége, a legszánandóbb, de megérdemlett jutalma, helyesebben mondva büntetése a tudósnak látszani akaró félművelt embernek, bizonyára nem előnyére, hanem határozottan hátrányára. Jól mondja Kölcsey¹⁾ »ki csak társasági mulatságokban óhajt ragyogni, vagy épen tudatlanok által akarja magát bámultatni, az könnyű módon elérheti célját, de értelmesektől megvettetik. Hogy a dologhoz értők előtt méltólag fölléphess, hogy ismereteid mind magadra, mind másokra jóltevéleg hassanak: hosszú, fáradsalmas munkára kell elszánva lenned. Mert alapos s egyszersmind sok oldalú tudományt szerezni, felette nehéz. Sok olvasás, még több gyakorlás s fogyhatatlan béketűrés és állandóság az, a mi itt megkívánatik. Csak ítélet által rendbeszedett s keresztyü gondolt ismeret ver mély gyökeret s őriz meg a felületességtől.« Szerencséseknek érezhetik magukat, hogy ezen felsőbb tanintézetben oly szakférfiaktól nyerhetik a jog- és államtudományokban az első oktatást, a kik teljes odaadással szentelik magukat e nehéz feladatnak s a kik abban keresik fáradságuknak legszebb jutalmát, ha Önök közül minél többet nevelhetnek a haza és a társadalom hasznos tagjaivá. Ismételve kell azonban hangsúlyoznom, hogy tanáraik becsületes fáradozásait csak akkor kísérendi a várt siker, ha Önök is lelkiismeretesen teljesítik kötelességöket, szorgalmasan látogatják az előadásokat, komolyan fognak a tanuláshoz, őszinte

¹⁾ Parainesis Kölcsey Kálmánhoz ; minden munkái 5 kötetében. 125. lap. Pesten 1860.

bizalommal és tisztelettel viseltetnek tanáraik iránt, kik a legszivesebben adják meg mindenkor Önöknek a szükséges fölvilágosítást és örömet szolgálnak a kellő utbaigazítással.

Akademiai magokviseletére, úgy nemkülönben az akademiai hatóság iránti viszonyukra nézve az ezen tanintézetbe történt belépésök alkalmával mindnyájokkal közlött fegyelmi szabályok lévén irányadók, ezekre nem kívánok most bővebben kiterjeszkedni, hanem inkább néhány más a szabályokban nem foglalt, de Önökre nézve nem kevésbé üdvös dolgot akarom Önöket figyelmeztetni.

A tanulmányokban való előhaladásukkal karöltve járjon szívöknek folytonos nemesbitése mindazon erények gyakorlása által, melyek megadják az embernek a legnagyobb földi kincset, a lelki nyugalmat s tiszteltté és becsültté teszik őt embertársai előtt, mert hogy ismét *K ö l c s e y r e* hivatkozzam¹⁾ »soha sem volt és soha sem leszen ember, ki szive és lelke tisztaságát, üldözés és veszély közt is, ég áldásának nem tartotta, ki magát balsorsban is boldogabbnak nem hitte a szerencsében tündöklő gonosznál.«

Első legyen Önök előtt a becsület, mely alapja a társadalmi együttlétnek s melyet a legcsillogóbb tudomány, a legnagyobb gazdagság, a legfélelmesebb hatalom sem képes ellensúlyozni vagy nélkülözhetővé tenni. A szeplőtlen becsület megóvása egyik legfőbb erkölcsi kötelességünk, de ennek teljesítése nem nehéz annak, a ki már kora ifjúságától kezdve életszabályul tűzte maga elé: öntudatosan soha és semmi szín alatt egy hajszálnyi sem térni le a becsület ösvényéről! E tekintetben az embernek a legszigorubbnak kell lennie önmaga iránt; abból a mit becsületnek nevezünk, nem szabad legcsekélyebb részt sem lealkudnia, mert hacsak egyetlen egyszer elfojtja magában a lelkiismeret szózatát, oly veszedelmes lejtőre lép, melyen rohamosan alább s alább sülyed, a nélkül hogy észrevenné s újra fölemelkedni többé nem képes. Nem az a legszerencsétlenebb, a ki összes anyagi javait, hanem az, a ki becsületét vesztette el, amazokat legalább részben ismét visszaszerezheti, de az utóbbit soha sem.

A milyen kérlelhetlennek kell azonban lennie az embernek önmaga iránt, csaknem ugyanoly mértékben legyen e l n é z ő mások iránt. Igaz, hogy midőn mások becsületét tiszteljük, méltán követelhetjük, hogy ők is tartsák tiszteletben a mi becsületünket, de azért nem szabad a legaprólékosabb félreértésben mindjárt becsületünk szándékos megsértését látni, melyet máskép, mint élethalálra vivendő véres párbaj útján nem is lehetne helyreállítani. Kölcsönös türelem-

¹⁾ U. o. 116. lapon.

mel, jóakarattal és fölvilágosítással bizonyára hamarább sikerülend a netaláni differenciákat kiegyenlíteni s ama hibákat, melyek becsületünkre árnyékot vetni látszottak, meg orvosolni, mint az emberi észhez annyira méltatlan párbaj útján, melyben a legtöbb esetben épen azon fél huzza a rövidebbet, kit a közvélemény sértett félnek tartott, tetteleg pedig és valóban indokolatlanul a sértő fél szokott rehabilitáltatni, ki a már elkövetett sérelmet egy újabb sérelemmel tetézi, melyért, mivel párbajban okozta, már semmiféle elégtétellel sem tartoznék! Legyenek tehát Önök is szigoruak önmaguk, méltányosan elnézők pályatársaik és mások irányában s ne áhitozzanak ama nagyon is problematikus dicsőség után, hogy a sajtó párbajhősökként mutassa be Önöket a világnak.

Egy másik erény, melyet már most a leggondosabban kell ápolniok ifju keblökben, a h a z a f i s á g. Ebből folyólag okvetlenül mindjobban meg fog Önökben szilárdulni a legmagasabb trón iránti törhetlen hűség, az alkotmány rendületlen tisztelete, a hazának, mindnyájunk édes anyjának önfeláldozó és lángoló szeretete a törvények és törvényes intézmények iránti föltétlen hódolat és engedelmesség. De midőn a legtisztább hazafiúi érzületet kívánom Önökben felébreszteni, egyuttal figyelmeztetni akarom Önöket arra, hogy a hazafiságot, melyre Magyarország polgárai sokkal nagyobb mértékben vannak utalva, mint más nálunk szerencsésebb nemzetek, ne tetszetős, de üres, tüntetésekben, hanem a legnagyobbmértvű testi és szellemi erőgyűjtésben keressék, hogy mire hívni fogja Önöket a haza, férfitettekkel bizonyítsák be önzetlen hazaszeretetüket. És ne is legyen hazaszeretetök, hogy halhatatlan E ö t v ö s ü n k szavaival éljek,¹⁾ csupán »hirtelen szenvedély, mely egyszerre felcsap, magasra lobog, zúg és pattog, de parázst nem hagy maga után, hanem tartós meleg, izzó parázs« azaz állandó és változatlan.

Legyenek uraim jó z a n o k és mé r t é k l e t e s e k; a pezsdülő fiatal kor, mely miudent rózsaszínben lát, mindig hajlandó ugyan a tulcsapongásra, de Önök birhatnak már annyi belátással, hogy megítélhessék, mikép az érzéki élvezek poharát saját jól fölfogott érdekükben nem szabad egy hörpítésre fenékgig kiüríteniök, mert különben idő előtt elfásulnak, érzéketlenekké lesznek a rájuk váró földi örömök iránt, elvesztik tetterejöket és életkedvöket, fiatal aggastyánokká válnak, még mielőtt leróvhatták volna a társadalom és a haza iránti kötelességeiket. Tanulják meg már most, mint kelljen maguk fölött uralkodniok, mert csak így kerülhetik el azon veszedelmet, hogy egyik másik gyengeségök

¹⁾ Gondolatok, 211. l. Budapest, 1874.

könnyen szenvedélylyé talál fajulni, melynek azután nem lesznek képesek többé ellentállani s mely Önöket menthetetlenül az örvénybe sodorja.

Ne engedjék meg, hogy jégkéreg borítsa keblöket, hanem legyenek könnyörületesek s szokjanak hozzá az irgalom műveit gyakorolni szenvedő embertársaikon. A társadalom, melyet Önök most még alig ismernek, ezer meg ezer sebből vérzik, melyeket első sorban maga a társadalom van hivatva behegeszteni, a mi csak úgy lehetséges, ha könnyörületes szívekre, nemesen érző emberbarátokra számíthat, a kik nem hogy futnának a nyomor elől, inkább fölkeresik azt és tehetségökhöz képest enyhíteni segítik.

Végül — s evvel tán legrövidebben foglalhatom össze jó tanácsaimat — arra akarom Önöket inteni, hogy legyenek vallásosok; tiszteljék azon vallást, melyben felnőttek, s ne higgyék, hogy férfiakká növekedvén már nem szorulnak reá többé. Az igazán vallásos ember, föltéve, hogy az ő vallása lelki meggyőződésen alapszik s amaz öntudaton, hogy a csupán arasznyi földi léttel megajándékozott halandónak szigorú kötelességei vannak a mindenség teremője, embertársai és önmaga iránt, bizonyára kötelességtudó, tevékeny, becsületes, igazságszerető, türelmes, hazafias, törvénytisztelő, józan, mértékletes, könnyörületes és mindenkép hasznos tagja a társadalomnak. Minden időben akadtak ugyan parányiságukat észre sem vevő gögös emberek, a kik kétségbe vonták az Isten lételetét s ebből folyólag az erkölcsösséggel is vajmi keveset törődtek, de ne engedjék Önök magukat az ilyen példák által félrevezettetni s ne képzeljék azt, mintha a vallásos érzület ápolása ellenkeznék a tudományossággal; már verulámi Baco, a híres bölcsész mondá: »egy kevés bölcsészet elvezet a vallástól, de a teljes bölcsészet visszavezet hozzá; senki nem tagadja, hogy van Isten, hacsak az nem a kinek érdekében van, hogy ne legyen.« Számos fiatal ember aki csak imént rázta le magáról az iskola porát, bizonyos áramlattal úszva, azt gondolja, hogy az ő képzelt rengeteg — valójában pedig még vajmi csekély tudománya már arra jogosítja föl őt, hogy túlteheti magát a tudós emberhez nem illő vallásosságon, azonban hiába akarja az istentagadás által lelkiismeretét elaltatni, az élet viharáiban kibővülő tudománya megtanítja őt, hogy még is csak van Isten s kell vallás az embernek!

És ezzel az 1881¹/₂ tanévet megnyitottnak nyilvánítom.

Ezen megnyitó beszéd után Dr. Nagy Ferencz, ny. r. jogtanár, lépett a szószékre s a következő szakszerű értekezést olvasá föl:

I.

Az 1878. évi október hó 20-ára összehívott országgyűlés csak nemrég fejezte be működését. Oly országgyűlés volt ez, melynek tevékenysége nem zavartatott meg semmiféle háborus mozgalmak által s mely figyelmét a haza belső szükségleteire, a jogszolgáltatás és közigazgatás továbbfejlesztésére, annyival inkább terjeszthető ki, minél kevésbé kellett oly államjogi egyezségekkel is foglalkoznia, melyek a megelőző 1875/78-iki országgyűlést különösen az osztrák tartományokkal megújítandó szerződések tekintetében annyira igénybe vették. Ha eltekintünk azon vitáktól, melyek a Horvát-Szlavonországgal megújított pénzügyi egyezményt és a horvát képviselők számának, a határőrvidék polgárosítása folytán szükségessé vált felemelését, továbbá Bosznia és Hercegovina közigazgatásának ideiglenes rendezését kísérték; ha figyelmen kívül hagyjuk azon rendkívüli intézkedések meghozatalát, melyek a gyászos emlékü szegedi árvíz folytán váltak szükségessé; s ha végül leszámítjuk azon időt, mely az évről-évre megújuló, inkább meddő mint hasznos budgetvitákra esett: azt lehet mondani, hogy alig volt országgyűlés, mely a belreform tekintetében kedvezőbb helyzetben lett volna, mint az, mely f. évi június havában véget ért.

Nem is lehet tagadni, hogy a lefolyt országgyűlés igen sokat tett az állami élet különböző ágainak javítására nézve s ha be is kell vallanunk azt, hogy még nagyon messze állunk a rendezett jogállam ideáljától: ha mélyen érezzük is közigazgatási szervezetünk okszerű átalakításának szükségét; ha nyugtalanság fog is el bennünket azon szomorító tény konstatálásánál, hogy polgári jogszolgáltatásunk, rendszeres polgári törvénykönyv hiányában, jóformán a levegőben függ, folytonosan bizonytalanságnak sőt önkénynek van kitéve: úgy mégis megfontolandó, hogy nagyobb szabásu, organikus alkotások és reformok sok munkát és hosszú időt vesznek igénybe, hogy ilyeneknek előkészítésére és keresztülvitelére nem egy-két rövid év, hanem évtizedek kellenek. A lefolyt országgyűlés egyik-másik irányban talán többet tehetett volna; de hogy a haza ujjászületésének nagy művét be nem fejezhette: annak bebizonyítására elégséges arra utalni, hogy hiszen mindössze tizenegy évi alkotmányos élet állt mögötte, mely alatt pedig annál kevesebb idő juthatott a még megoldandó törvényhozási feladatok előkészítésére, minél inkább volt kormány és országgyűlés azzal elfoglalva, hogy a magyar állam rozszant épületét némileg is lakhatóvá tegye.

Azon törvények közül, melyeket a mult országgyűlés különösen az igazságügy terén s azzal összefüggőleg alkotott,

mint fontosabbak kiemelendők: az 1879. 40. tcz., a magyar büntetőtörvénykönyv a kihágásokról, mely a büntettekről és vétségekről szóló 1878. 5. tcz. mellett, büntető törvényhozásunk második nagy oszlopát képezi, harmadik oszlopa a küszöbön álló büntető eljárás lévén; — az 1879. 50. tcz. a magyar állampolgárság megszerzéséről és elvesztéséről, melynek nagy jelentőségét különösen a nemzetközi magánjog szempontjából alig szükséges hangsúlyozni; az 1880. évi 36. tcz. a magyar büntetőtörvények életbeléptetéséről; az ugyanazon évi 45. tcz. az ország erdélyi részeiben s az előbbi csatolt részek területén a birtokrendezési, arányosítási és tagosítási ügyekben követendő eljárásról; az u. a. évi 46. tcz. a telekkönyvi rendeletek pótlásáról és módosításáról; az 1881. évi 17. tcz. a csódtörvény, mely az új kereskedelmi és váltótörvény mellett modern szellemű hiteltörvényhozásunk legszebb alkotásai közé tartozik s a folyton terjedő közhitel biztonságának egyik alapkövét képezi; az 1881. 33. tcz. a közforgalom tárgyát képező értékpapírok birói megsemmisítéséről és elévüléséről; az u. a. évi 41. tcz. a kisajátításról, mely a hasontárgyu 1868. 55. és 56. tczikkeket okszerűen javítja — végül mint legfontosabb alkotások említendők az 1881. 59. tcz. a polgári törvénykezési rendtartásról szóló 1868. évi 54. tcz. módosítása tárgyában és az 1881. évi 60. tcz. a végrehajtási eljárásról.

Az 1878/81. országgyűlés meghozta tehát nekünk a várva-várt törvénykezési reformot is. Közvetlenül kapuzárás előtt határozta el magát a magas kormány és az országgyűlés, hogy az ezen reformot tartalmazó és a képviselőház asztalára már 1879. február 22-én letett, a jogügyi bizottság által azonban teljesen átalakított törvényjavaslatok napirendre tűzessenek; — s nagyon közel volt a veszély, vagy talán a szerencse, a mi majd később fog kiderülni, hogy a javaslatok törvényerőre nem fognak emelkedni. A képviselőház ugyan nem késett sokáig a javaslatoknak, bár némi módosítások melletti elfogadásával. Nagy volt azonban az álmélkodás, midőn a főrendiház, Majláth György országbíró felszólalása folytán, a képviselőházzal és a kormánnyal ellentétbe helyezvén magát, a tervezett törvényhozási reformot mellőzte, a képviselőház által elfogadott perrendtartási novellát még a tárgyalás alapjául sem fogadta el. Annyira megszoktuk azt, hogy a főrendiház a képviselőház által elfogadott kormányjavaslatokhoz hozzájáruljon, hogy szinte hihetetlennek tűnt fel a váratlan oppozíció; annyival inkább, mert nem politikai kérdésről volt szó, hanem oly kérdéstről, mely a főrendiház eszmekörében vajmi csekély helyet foglal el. Az oppozíció különben nem tartott soká; mert midőn a képviselőház a főrendek tagadó üzenetére azt felelte,

hogy a javasolt reformokhoz ragaszkodik : a főrendiház jónak látta előbbi álláspontját feladni s az előterjesztett javaslatokhoz hozzájárulni.

Pedig a közügy érdekében talán helyesebben cselekedett volna, ha eredeti felfogásától magát eltereltetni nem engedi ! Semmi kétség : a polgári törvénykezés reformja a közvélemény általános és erősen hangoztatott követelményének felelt meg s a magyar törvényhozás csak a közérdek iránti köteleességét teljesítette, midőn a polgári törvénykezés reformját inaugurálta. Azonban reform és reform között nagy a különbség : a palliativ szerek alkalmazása is a reform köpenyébe burkolózik s egészen más reform az, mely a fenálló intézményeknek más alapokra való helyezését tartalmazza — a gyökeres reform — mint azon reform, mely csak egyes hibák javításában, egyes foltozásokban áll. A reform, melyet a kormány, illetve a képviselőház jogügyi bizottságának javaslata célba vett volt, a polgári törvénykezés gyökeres átalakításától vajmi messze állott. Csak arra törekedett, hogy a fenálló törvénykezési eljárás legkirívóbb hiányai orvosoltassanak ; de az alap, melyen jelenlegi törvénykezésünk nyugszik, egészen véve változatlanul fen lett tartva. Ez eljárás kétségkívül helyes lett volna, ha polgári törvénykezésünk jelenlegi alapja a jó és gyors igazságszolgáltatás igényeit teljesen kielégítené s épen csak egyes hibák javítása lett volna szükséges. Ha egy intézmény alapjában véve jó, akkor nem kell gyökeres reform, elég az észlelt hibák orvoslása, s boldog az az ország, hol gyökeres reformok, melyek nagyobb rázkódások nélkül ritkán vihetők keresztül, nem szükségesek. Azonban életben lévő mostani törvénykezésünkről fájdalom, egyáltalában nem mondhatjuk azt, hogy az a jó és gyors igazságszolgáltatás követelményeinek megfelel ; s azért, bármennyire hiányos törvénykezési rendtartásunk a jelenlegi alapon is, mégis vajmi keveset változtatunk mostoha törvénykezési viszonyainkon, ha ezeket a hiányokat pótoljuk ugyan, de magát az alapot fentartjuk. A hol gyökeres reform szükséges, ott nem segítünk palliativ eszközökkel — a hol az épület fundamentuma rosz, ott a felső építmény kijavitása az összeomlás ellen nem biztosít !

Állapodjunk itt meg egy kissé, hogy mielőtt tovább mennénk, magunknak a polgári törvénykezés alapjairól némi tájékozást szerezzünk.

II.

A főkérdés a polgári törvénykezés berendezésénél és szabályozásánál az : hogy miként közlekedjenek a felek a bírósággal és megfordítva ? — A peres eljárás célja, hogy a jogigények, különösen midőn azok vitássá válnak, az erre rendelt közhatósági közeg, a bíró által, többé meg nem

támadható módon megállapíttassanak, az így megállapított igények esetleg kényszer alkalmazása mellett érvényesíttessenek s ekként a szenvedett jogsérelmek orvosoltassanak. A bíró tulajdonképpeni feladata az ítélethozatal, alanyi jogok és jogviszonyok végleges megállapítása. Hogy a bíró ezen feladatának megfelelhessen, a felek kötelesek őt mindazon tényekkel megismertetni, vele mindazon bizonyítékokat közölni, melyek a kérdéses ügy tisztába hozatalára nézve befolyással, döntő jeleggel bírnak. Ezen információ, a bírói meggyőződés előidézése, a bíró és a felek között bizonyos közlekedést involvál s ezen közlekedést törvényileg annál inkább meg kell állapítani, mert különben az önkénynek és visszaélésnek tág kapu nyílnék.

Milyen legyen mármost ezen közlekedés a felek és a bíró között?

A legegyszerűbb és a legtermészetesebb közlekedés az, mely a közönséges társadalmi életben is uralkodik: a szóbeli közlekedés. A felek, illetve képviselők személyesen elmennek a bíróhoz, előadják ügyüket, a bíró kérdéseket intéz hozzájuk, kifejtí minden oldalról a tényállást, meggyőződik arról, hogy az előadott tények a valóságnak megfelelnek s ennek alapján meghozza ítéletét. Ezen szóbeli közlekedés egyuttal közvetlen, mert a felek, illetve a képviselők és a bíró között más, harmadik személyek mint közvetítők nem szerepelnek. De lehet a szóbeli közlekedés közvetett is, ha pl. a felek ügyüket szóval ugyan, de nem magának az ítéelő bírónak, hanem más közvetítő közegnek adják elő, a ki azután a hallottakat szóval, vagy esetleg írásban is, az eljáró bírónak tudomására juttatja.

A szóbeli közlekedés ellentéte az írásbeli közlekedés, melynél a felek a tényállást nem szóval, hanem írásban, aktákban terjesztik elő, s melynél a bíró nem a hallottak, hanem az írottak alapján ítél. Amennyiben ez kizárólag foglal helyet, azon elv áll, hogy a mi nincs írva, az a bíró előtt nemlétezőnek tekintetik: *quod non est in actis, non est in mundo*. Ezen írásbeli közlekedés szintén lehet közvetlen és közvetett. Közvetlen az írásbeli közlekedés akkor, ha az ítéelő bíró, vagy ha többen vannak, valamennyi, a felek által előterjesztett iratok tartalmáról maga vesz tudomást, azokat maga olvassa el — közvetett az írásbeli közlekedés ellenben akkor, ha az ítéelő bíró nem maga, vagy ha többen vannak, nem valamennyi olvassa el az iratokat, hanem a bíróság azoknak tartalmáról csak egyik bírótárs, vagy egy harmadik személy előadásából vesz tudomást, a ki előadónak, referensnek nevezetik.

A mennyiben már most a bíró és a felek egymással közlekedése szóval történik, azt mondjuk, hogy az eljárás a

szóbeliségen alapul, a mennyiben írásban, hogy az az írásbeliségen alapul, s hasonlóképen beszélünk közvetlen és közvetett eljárásról. Többnyire ugyan szóbeliség és közvetlenség azonosnak vétetik s hasonlóképen írásbeliség és közvetettség — azonban ez csak fogalomzavarra mutat, bár igaz, hogy a szóbeliségnek kétségtelen tendenciája van arra, hogy egyuttal közvetlen legyen, s a kettő rendszerint együttesen is fordul elő.

Kérdés mármost: melyik közlekedés a bíró és a felek között jobb, és az igazság kiderítésére célravezetőbb? a szóbeliség vagy az írásbeliség, a közvetlenség vagy a közvetettség?

A felelet, azt hiszem, pillanatig sem lehet kétséges. Ha meg akarunk győződni a szóbeliség és közvetlenség fölényéről szemben az írásbeliséggel: tekintsük csak a köznapi életet. Ki fogja tagadni, hogy a közvetlen szóbeli érintkezés sokkal hamarabb és biztosabban vezet célhoz, mint ha pl. levelet írunk? Az írás könnyen balmagyarázatokra adhat alkalmat, melyeket eloszlatni később nagyon nehéz; holott a szóbeli érintkezésnél a felek rögtön kimagyarázhatják magukat. A benyomás, melyet az írás tesz, soha sem oly meleg, soha sem oly meggyőző, mint a szóbeli előadás benyomása. Hozzájárul, hogy miután az írás annak írójától el van választva, az író szavainak saját individualitása által sokkal kevesebb sulyt tud kölcsönözni, mint ha az illető maga személyesen lép fel, kérelmét, ügyét szóval adja elő. Ez ugyan megfordítva is áll: míg az írás nem igen engedi az író jellemét, gondolkozását kivenni, addig a szóbeli érintkezésnél sokkal nagyobb mérvben lehetséges, az előadottakat az előadónak jellemével, meggyőződéssel, összhangzásba hozni, ami az igazság kiderítése szempontjából nagy fontossággal bír.

Csak egyetlen egy tekintetben van az írás fölényben a szóbeli előadás fölött. *Verba volant, scripta manent!* Ott, ahol a nyilatkozatok a jövőre is kiható jelentőséggel bírnak, jövőbeli jogokat és kötelezettségeket alapítanak meg: ott ezen nyilatkozatok írásbeli megörökítése kétségkívül igen fontos és szükséges lesz. Azonban ily esetben is sokkal előnyösebb, ha az írásbeli feljegyzés a szóbeli előadásnak csak követője, mint ha a közlekedés kizárólag írásban történik.

Látjuk tehát, hogy a közvetlen szóbeliség sokkal jobban biztosítja az igazság érvényrejutását, mint az írásbeliség, s azért nagyon természetesnek fogjuk találni, hogy a tételes törvényhozások a felek és a bíró egymásközi érintkezését tulnyomóan a közvetlenségre és szóbeliségre fektették. Tetették ezt már a jog nagymesterei: a rómaiak. A római per történetének minden korszakában a szóbeliségen alapult s jöllehet különösen később a császárok korában a kereset írás-

béli előterjesztése és a tárgyalás eredményének feljegyzése mindinkább szokássá vált s nevezetesen a praetor által kiadott formula is írásban állítottatott ki: mégis a felek, illetve képviselőik mindig személyesen és szóbelileg érintkeztek úgy a praetorral, a ki a formulát adta s ebben a pernek szükséges alakját állapította meg — mint az esküdt-féle judexszel, a ki az ítéletet hozta; s ezen közvetlen és szóbeli érintkezés még Justinian által is megtartatott. Hasonlóképen tisztán szóbeli és közvetlen volt a per a régiebb német perjogban, valamint régente nálunk magyaroknál is, s a tételes perjogok jelenleg is tulnyomóan a közvetlen szóbeliségen alapulnak, a nélkül azonban, hogy az írásbeliségnek még annyiban sem engednének helyet, a mennyiben ez kívánatos. Így pl. a bíró előtti szóbeli tárgyalás előkészítésére meg szokott engedve lenni, hogy a felek egymással, tisztán saját információjuk végett, u. n. előkészítő periratokat váltssanak, melyek azonban a szóbeli tárgyalást egyáltalában nem pótolhatják s a bíró ítéletére semmi vagy igen alárendelt befolyást gyakorolnak. Ilyen a közvetlen szóbeliségen alapuló per a francia per, a mint az az I. Napoleon alatt létrejött »Code de procedure civile« ben van szabályozva, s ezen francia perjog elvei vannak elfogadva Belgiumban, Hollandiában, Olaszországban, a pyrenaei félszigeten és némely svájczsi kantonban. Az angol perjog nagy részben szintén a szóbeliségen alapul, s szóbeli volt a per már e század kezdetétől fogva Németország rajnai tartományában, a hol t. i. a francia törvénykönyvek Napoleon által behozattak, míg legujabban a közvetlen szóbeli eljárás az egész német birodalomban hozatott be, s ugyanez legközelebb Ausztriában is várható.

E példák azt hiszem eléggé megerősítik a szóbeliség és közvetlenség nagy előnyeit szemben az írásbeliséggel; de még többet nyomnak e példák, ha hozzáteszszük, hogy azon országokban, hol a perjog a szóbeliségen alapul, soha legkisebb kívánság nem merült fel aziránt, miszerint az írásbeli per hozassék be: míg megfordítva ott, hol a perjog az írásbeliségen alapul, a gyökeres reform a szóbeliség alapján állandó jelszóvá vált.

Valóban csodálni is lehet, hogyan tudott az írásbeliség egyáltalában érvényre emelkedni, midőn annak hátrányai oly szembeötlők? és bizonyára csak melléktekintetek voltak azok, melyek épen a római katolikus egyházat indították arra, hogy a római perjog kipróbált alapjaitól eltérve az egyházi törvénykezés terén az írásbeliséget először behozza. A régiebb kánoni per ugyan még a szóbeliségen alapult; azonban IX. Gergely pápa (c. II. X. de prob. 2. II. alatti híres rendeletében) az egyházi bíróságoknak meghagyván

azt, hogy az összes perbeli anyag írásbelileg megállapittassék: az óta a kánoni per az írásbeliség rendszerét fogadta el. Innen azután az írásbeliség lassan átment a világi bíróságok eljárásába is, míg tejes kifejlődését az előbbi német közönséges perben — gemeiner deutscher Civilprocess — a partikuláris német perjogokban és különösen a II. József császár által 1781-ben hozott osztrák perrendtartásban nyerte, mely Ausztriában még jelenleg is érvényben áll. Ezen osztrák perrendtartás pedig képezte alapját az érvényben álló magyar perrendtartásnak, a mint az az 1868: 54. tcz.-ben foglaltatik, melynek reformját az 1881: 59. tcz. czélozza.

A jelenlégi magyar törvénykezési eljárás alapja tehát az írásbeliség és tegyük mindjárt hozzá: nagy részben a közvetettség. A perrendtartás megkülönböztet ugyan rendes és sommás eljárás között, s az írásbeliséget és közvetettséget elvileg csak a rendes eljárásban viszi következetesen keresztül. A rendes eljárásban ugyanis, történjék ez akár jegyzőkönyvileg, akár önálló periratokban a felek a bírósággal csak írásban közlekednek, a bíróság pedig az eléje terjesztett iratokból nem közvetlenül, hanem az előadó, referens, előadásából vesz tudomást; a minnek természetes következménye az, hogy a pernek mikénti eldöntése a referens felfogásától, sőt minél nagyobb a bíróságok munkaterhe, egyenesen annak önkényétől függ. — A sommás eljárásban a dolog ugyan némileg másként áll és ha a ptt. 101. §-át tekintjük, mely azt mondja, hogy a sommás eljárásban a tárgyalás szóbeli és nyilvános, azt kellene hinnünk, hogy valóban a szóbeliség és közvetlenség elvei képezik az eljárás alapját. Ebben azonban nagyon csalódunk. Így mindenké előtt a felebbviteli stádiumban a sommás és rendes eljárás között nincs semmi különbség. A felebbviteli bíró a sommás eljárásban ép úgy írás alapján és közvetve ítél, mint a rendes eljárásban; már pedig ha a szóbeliséget és közvetlenséget meghonosítani akarjuk, az nem csak az első folyamodásban, hanem a felebbvitelben is viendő keresztül. Azonban a szóbeliség a mi sommás eljárásunkban valójában még az első folyamodásban sem foglal helyet s ugyanezt lehet az 1877: 22. tcz. által meghonosított bagatell-eljárásról is mondani. Tényleg nem a felek szóbeli előadásai képezik a sommás bíró ítéletének alapját, hanem azon jegyzőkönyv, mely a szóbeli tárgyalásról a bíró által felvételik s nemcsak általa, hanem a felek által is aláíratik; holott a valódi szóbeliséggel legfeljebb oly jegyzőkönyv egyeztethető össze, mely a felek kérelmeit, beismeréseit, lemondásait és egyezségeit, a tanúk és szakértők nyilatkozatait, a bírói szemle eredményét és végül a hozott ítéletet és ennek indokait tanúsítja — egyebekben kizárólag a felek szóbeli előadása lévén

mérvadó. A mi sommás eljárásunk tehát még az első bíró előtt is csak álszóbeli s mindössze abban különbözik a rendes eljárástól, hogy csak egy bíró ítélvén, ez az írásról közvetlenül vesz tudomást; hogy továbbá az írásba foglalás nem a felek, hanem a bíróság által történik; ámbár e tekintetben a gyakorlat lényegesen változtatott, a mennyiben ugyanis a felek illetve képviselőik maguk írják szóváltásikat jegyzőkönyvbe, azaz nem is beszélnek, hanem csak irnak, mi által a sommás eljárás eredeti jellegéből teljesen ki lett vetköztetve s valóságos jegyzőkönyvi írásbeli eljárássá vált.

III.

Visszatérvén már most oda, a hol a legújabb törvénykezési reformokat általánosságban jellemeztem, azt hiszem, teljesen meggyőződünk azon állítás helyességéről, hogy törvénykezésünk reformja nem mozoghat egyes kirívóbb hiányok orvoslásának terén; hanem hogy polgári igazságszolgáltatásunk inveterált bajain egyedül gyökeres reform segíthet; a gyökeres reform alatt a közvetlen szóbeliség behozatalát és keresztülvitelét értvén. Midőn tehát azt találjuk, hogy a legújabb törvénykezési reform a jelenlegi törvénykezési eljárás alapját képező írásbeliségen mitsem változtatott, hanem ennek teljes fentartásával csak egyes hibák javítására törekedett: az előadottak után fölösleges további indokolását adni annak, hogy ezen reformmal miért nem lehetünk megelégedve? Annyival kevésbé kell azt tenni, mert hisz ez országban nincs talán senki, a ki a közvetlen szóbeliség előnyeit el nem ismerné s annak behozatalát nem óhajtaná. Nyilvánult már ez akkor, midőn a polgári törvénykezés szabályozása az alkotmány visszaállítása után először szóba jött. Alig alakult meg 1867-ben a felelős magyar miniszterium, Horváth Boldizsár igazságügyminiszter csakhamar szakférfiakból álló enquêttet hívott össze, melynek feladatává tétetett, nemcsak a törvénykezés szabályozásának irányát kijelölni, hanem a bevágó törvényjavaslatot is kidolgozni. Ezen enquêten természetesen az első kérdés az volt: szóbeliség vagy írásbeliség? — s nem találkozott egy hang sem, mely a szóbeliség ellen és az írásbeliség mint végcél mellett szólalt volna fel. Ha az enquête és a miniszter, valamint később maga az országgyűlés, mégis az írásbeliség alapján vitte keresztül a törvénykezés szabályozását: ugy ez csak azért történt, mert sietni kellett vele, a szóbeliség pedig még előkészítve nem volt. Mindenki meg volt azonban a meggyőződés, hogy az 1868: 54. tcz.-ben lerakott törvénykezési rendtartás csak ideiglenes s hogy a szóbeliségen alapuló végleges reform nyomban kell, hogy megindíttassék. A szóbeliség lelkes bajnoka, Horváth Boldizsár, csakhamar hozzá is fogott egy, a szóbe-

liségen alapuló végleges perrend megalkotásához, s 1871 január 15 én enquêtet is hívott össze az általa kidolgozott javaslat megvitatására; azonban mielőtt fáradozásainak koronáját elérte volna, a politikai szenvedély kihuzta alóla azon széket, a melyre a nemzet közbizalma őt emelte volt.

De ha Horváth Boldizsár visszalépésével a szóbeliség eszméjének gyakorlati keresztülvitele egyelőre meg is akadt, a napirendről ez eszme le nem vétetett soha és később sem merte senki annak helyességét és szükségességét megtámadni. Sőt ellenkezőleg: a közvélemény a szóbeliség behozatalát mindig erélyesen sürgette. Tette azt már 1870-ben az első magyar jogászggyűlés egyhangulag elfogadott határozatával; tette azt a sajtó, tette azt maga az országgyűlés is több ízben. Ha mindazonáltal még mai napig sem jutottunk a szóbeliség rendszeréhez, daczára hogy az 1868-ki ideiglenesnek keresztelt perrendtartás meghozatala óta már 13 év mult el: ugy ennek részben ugyanazon, hogy ugy mondjam »perhalasztó kifogások« az okai, melyek a szóbeliség behozatalát 1868 ban lehetetlennek tüntették fel. A helyett, hogy erélyesen neki mennénk a dolognak s nem sokat törödnénk azon nehézségekkel, melyekkel a szóbeliség a gyakorlati alkalmazásnál eleinte találkozni fog: folyton rémképeket festünk magunknak különösen arról, hogy sem birói, sem ügyvédi karunk még nem áll a szakképzettség azon színvonalán, miszerint a szóbeli eljárással kellően élni tudjon — oly vád, mely hasonló variációkban már számos más alkalommal is emeltetett. A szabadságról is azt mondják, hogy veszélyes a népre nézve, melyet előbb nevelni kell arra. De hát a szabadság maga neveli fel népét s hasonlóképen a szóbeliség is maga képezi ki embereit. Kezdeni egyszer csak kell, minden kezdet pedig nehéz. Különben én egyáltalában nem vagyok hajlandó elhinni, hogy a mi birói és ügyvédi karunk oly gyenge, miszerint a szóbeliség az ő kezeiben egyenesen veszélyes volna. Tapasztalati tény ugyan, hogy biráink és ügyvédeink csak kivételesen rendelkeznek magasabb elméleti képzettséggel, pedig csak alapos elmélet szülhet öntudatos, biztos gyakorlatot; de azért mégis meg vagyok győződve, hogy ha különösen rendszeres polgári törvénykönyvünk lesz, s ha báráink és ügyvédeink anyagi helyzetén is javitunk — törekvésük komolysága a jogi tanulmányok hiányosságát csakhamar el fogja feledtetni.

Egy más érv a szóbeliség behozatala ellen hazánk mostoha pénzügyi helyzete. A szóbeliség, azt mondják, tetemesen fokozza az igazságszolgáltatás költségeit, pedig már most is aránylag többbe kerül, mint külföldi államokban. Öszintén megvallva. én a szóbeliség drágaságáról felhozott érvet olcsó trázisnak tartom. Nem akarom ugyan tagadni,

hogy a szóbeliség okvetlenül a bírói szervezet átalakulását is kell hogy magával hozza; így hogy többet ne említsek, a kir. táblát mindenestre deczcentralizálni, azaz a másodfolyamodásu bíróságot nagyobb számban, több helyen kellene felállítani; mert hisz a szóbeli eljárás a felebbviteli bíróságoknál is volna életbeléptetendő, ez pedig csak ugy lehetséges, ha legalább a második forum hozzáférhetőbbé tétetik. Azt is elismerem, hogy a szóbeliség azokkal a zúghelyiségekkel nem igen fér össze, minőkben a bíróságok jelenleg vannak elhelyezve, hogy tehát a kir. táblának vidéken való elhelyezésétől eltekintve is, tetemes beruházások volnának szükségesek. Azonban mindezen költségek csak egyszer merülnének fel; ellenben a rendes évi szükséglet nem sokban változnék, mert pl. a kir. tábla deczcentralizációja a budapesti kir. tábla nagy létszámának apadását vonná maga után, az e. f. bíróságok pedig a mostani létszámmal a szóbeli eljárást annyival inkább láthatnák el, mert hisz pl. az írásteendők egy minimumra szállnának le. Szóval: én nem hiszem, hogy a szóbeli eljárás többbe kerülne az államnak, mint az írásbeli eljárás; de ha ez csakugyan igaz volna is, én azt gondolom, hogy a pénzügyi szempont érvényesítése az igazságszolgáltatásnál, melynek jó berendezésétől egy állam fejlődése leginkább függ, nincs helyén. Ha sokat is költünk a törvénykezésre, behozzuk mi ezen kiadásokat nemcsak közvetlenül az ugy is magas jogilletékeknél, hanem közvetve is az által, hogy gyors és pártatlan igazságszolgáltatásnál a nemzet vagyonosodása fokozott mérvben emelkedik, az által pedig ismét az adóalap és a fizetési képesség, de a nemzet áldozatkészsége is nő.

Nem találok tehát elég alapos érveket arra, hogy a szóbeliség behozatalát akkor, midőn annak üdvös voltáról mindenki meg van győződve, elodázzuk. Azonban törvényhozásunk más nézetben volt; s ezen felfogásnak, kapcsolatban azzal, hogy a fennálló perjog hiányainak orvoslása halasztást nem szenved, köszönhetjük azt, hogy most gyökeres reform helyett csak foltozást kaptunk.

Ezen eljárás, eltekintve attól, hogy magában véve is helytelen, már azért sem helyeselhető, mert a jogászközönségre tetemes új tanulmányi terhet ró, a nélkül, hogy ezen tanulmány kellő gyümölcsöket hozna. Mert alig hogy magunkat az új reformokba beleéljük, félre kell dobni ismét, a mit tanultunk, tekintve, hogy a szóbeliséget előbb-utóbb mégis csak be kell hoznunk. A jogreformokról nagyrésztben ugyanaz áll, a mi az adóreformokról. Azt mondják, hogy minden régi adó jó, még ha magában véve rossz is, mert a nemzet hozzászokik s gazdaságát a létező adóviszonyokkal öszhangzásba hozza, a mit nem tehet, ha az adórendszert folytonosan

reformáljuk. Inkább tehát abba hagyni a reformálást, míg gyökeres reform lehetséges, mint folytonos átmeneteket teremteni. Ez áll az igazságszolgáltatás reformjáról is. Ha valahol, úgy az igazságszolgáltatás terén kívánatos a stabilitás; mert hisz nem elég új jogszabályokat alkotni, hanem ezen jogszabályokat meg is kell emészteni; bele kell élnünk magunkat azoknak szellemébe, hogy azokat biztosan alkalmazni tudjuk. Már pedig ehhez sok idő kell; s azért inkább ne változtassunk a létező, bár kevésbé kielégítő állapotokon mindaddig, míg azokon gyökeresen javíthatunk, mint hogy a jogszolgáltatást újabb provizóriumok által ingadozásoknak és bizonytalanságoknak kitegyük. A mostani törvénykezési eljárásba már beleértük magunkat, s ha hiányai kétségbevonhatlanok is, a gyakorlat a törvény hiányait tetemesen enyhítette. Ha e mellett megélhettünk 13 évig, megélhettünk volna mellette még két-három évig, míg t. i. a szóbeliségen alapuló gyökeres reform keresztülvihető: holott az új provizórium és részleges reform csak bizonytalanságot fog szülni — az új provizórium tehát még rosszabb lesz, mint az eddigi.

De az új reform nemcsak azért kárhóztatandó, mert újabb átmeneti korszakot teremt, hanem azért is, mert közzelfekvő veszély, hogy miatta a szóbeliség behozatala még tovább fog elodáztatni. Minél nagyobbak és érezhetőbbek voltak a mostani perjog hátrányai s minél inkább sürgetett jelen mostoha törvénykezési állapotunk gyökeres átalakítása: annál alaposabb volt a remény, hogy a szóbeliség ígértföldjét nemsokára elérjük. Most, hogy törvénykezésünk épületét ujonnan kitaroztuk, s az írásbeli rendszeren belül kétségkívül helyes javításokat tettünk: az erélyes hang, melylyel a szóbeliség behozatalát sürgettük, előreláthatólag gyengébb modulációkban fog tovább rezgeni. Alapos a félelem, hogy a törvényhozás a szóbeliség behozatalát most már nem fogja sürgős szükségnek tekinteni, s hajlandó lesz azt kisebb jelentőségű ügyek által háttérbe szorítani úgy, hogy ha eddig két-három esztendő t számítottunk reményeink megvalósítására, most talán 10-15 évig kell a gyökeres reformra várni.

Az igazságügyi tárcza jelenlegi nagyérdemű birtokosa sietett ugyan a közvélemény ebbeli félelmét eloszlatni azáltal, hogy a szóbeliség tanulmányozására két szakférfit, köztük a perjognak hazánkban legkitünőbb képviselőjét: Dr. Plósz Sándor volt kolozsvári, most budapesti egyetemi tanárt külföldre küldött, sőt mint értesültem, e két szakférfi már a szóbeliségen alapuló perrendtartás javaslatának kidolgozásával is bízott meg. Azonban ha feltesszük is azt, hogy a javaslat rövid idő alatt elkészül, s amiben nem kételkedem, a jogosult igényeknek meg fog felelni, ez még nem jelent

annyit, hogy a javaslat nyomban törvényerőre fog emelkedni. A javaslatot bizonyára enquête-tárgyalás fogja követni; ennek alapján a végleges törvényjavaslat fog szerkesztetni; ez letétvévén a képviselőház asztalára, jogügyi bizottsághoz utasítatják; ez ismét tüzetes tárgyalás alá veszi azt s beható jelentést tesz róla; következik a plenáris tárgyalás, a főrendiház hármasszoros állandó bizottsága, a főrendiházi plenum, esetleg üzenetváltások lesznek stb. — szóval, a javaslat annyi instancián megy keresztül, hogy ezen körülmény magában véve is elég késedelmet okoz. Ha most még azt találják mondani, hogy az ügy nem sürgős s ha ennek folytán mindegyik instancia több időt vesz magának feladatának megoldására, mint amennyi okvetetlenül szükséges: akkor a szóbeliség javaslata, ha csakugyan el is készül, még jó sokáig fog bennünket a *lex ferenda* szabad discussionának kellemességeivel megörvendeztetni. Adja Isten, hogy ezen félelmünk alaptalan legyen!

*

Befejeztem uraim, futólagos előadásomat; nem azonban a nélkül, hogy Önökhöz, fiatal barátim, egy komoly szót ne intézzek. Említettem, hogy egyik főérv a szóbeli törvénykezési eljárás behozatala ellen bírói és ügyvédi karunk csekély szakképzettségében kerestetik. Önök ma-holnap kilépnek az életbe s számosan Önök közül szintén tagjai lesznek bírói és ügyvédi karunknak. Önök lesznek tehát hivatva, ama magasztos eszméket gyakorlatilag keresztül vinni, melyekért mi most küzdünk. Ügyekezzenek Önök, hogy ezen hivatás betöltéséhez megszerezzék azon kellékeket, melyek ahhoz szükségesek, s ne adjanak alkalmat arra, hogy azt az érvet, melyet a szóbeliség behozatala ellen jelenleg hoznak fel, Önökkel szemben is ismételjék. A mai férfinemzedéknek még van mentsége, mert hisz vajmi mostohák voltak a viszonyok, melyek alatt felnőtt — Önöknek ily mentségük nem lesz.

*

Ezzel a megnyitási ünnepély véget ért.

* * *

A kar személyzetében a lefolyt tanév alatt a következő változások történtek.

A nagy szünidő alatt ő cs. és apostoli kir. Felsége 1881. évi jul. 10-én kelt legfelsőbb elhatározásával Dr. Bozóky Alajos h. igazgatót az intézet rendes igazgatójává a rendszeresített illetményekkel kinevezni méltóztatott, ki is felsőbb rendelet folytán jul. 21. napján nagyméltóságú Trefort Ágost vallás és közoktatási m. k. minister ur kezébe tette le hivatali esküjét.

Dr. Nagy Ferencz, a polgári törvénykezés, magyar váltó és kereskedelmi jog ny. r. tanára, a nagym. vallás és közoktatási m. kir. ministeriumnak 1881. évi nov. 2-án 32369. sz. a. kelt s az igazgatóhoz intézett értesítése szerint ő cs. és apostoli kir. Felsége által ugyanezen tanszékre a kolozsvári m. k. t. egyetemhez neveztetvén ki, végleg megvált az intézettől. Az ekkép megürült tanszéknek főkollegiumát, t. i. a polgári törvénykezést, november, december és január hónapokban a szabályzat 10. §-a értelmében hozott s a nagyméltóságú vallás és közoktatási m. kir. ministerium által jóváhagyott kari határozat alapján Dr. Sipos Árpád ny. r. tanár látta el, míg a Dr. Nagy Ferencz által hirdetve volt »Magyar váltójog« című 3, és »Telekkönyvi rendtartás« című 2 órás speciálkollegiumok pótlása szempontjából a joghallgatók más tanárok által hirdetett specialkollegiumok választására utasítottak.

Az ekkép megürült tanszék betöltésére a nm. vallás és közoktatási m. kir. ministeriumnak 1881. évi november 22-én 34215. sz. a. kelt magas rendeletével nyilvános pályázat hirdettetvén a kérvények benyújtási határidejéül 1881. december 31. napja tüzetett ki. Ennek folytán összesen 7 pályázó jelentkezett, u. m. Dr. Asztalos János, Dr. Baintner Hugo, Dr. Daempf Sándor, Dr. Kiss Mór Ernő, Dr. Mutschenbacher Viktor, Dr. Nagy János, Dr. Zsögöd Benő, kik közül a tanári kar a hármas kijelölést 1882. évi január hó 9-én tartott értekezletében megejtvén, a nagyméltóságú vallás és közoktatási m. kir. ministerium által január 16-án 1023. sz. a. kelt rendelettel Dr. Zsögöd Benő, budapesti köz és váltóügyvéd neveztetett ki, egyelőre ny. rk. tanárnak.

Dr. Bozóky Alajos, mint a római jog ny. r. tanára, a nm. vallás és közoktatási m. k. ministerium 1881. évi jul. 11-én 19,689. sz. m. rendelettel 1881. évi október 1-től kezdve az első Dr. Személy Kálmán, a statistika és közigazgatási jog ny. r. tanára, az 1882. évi január 28-án 3013. sz. a. kelt magas rendelettel márcz. 1-től a második ötödévi fizetési pótlék élvezetébe előléptettek.

Az előadások a felsőbb helyen jóváhagyott tanrend szerint a törvényes szüneteken kívül szakadatlanul folytattattak egész 1881. évi május hó 27-ig, a nyilvános alap- és államvizsgálatok pedig junius 9-től 24-ig tartattak meg.

A r. kath. vallású joghallgatók részére Dr. Karsch Lollion a helybeli premontréi templomban vasárnaponként d. e. 10 órakor nyilvános hitshónoklatot tartott s utána szent misét mondott.

F. é. márczius 23-án halt meg Gyulafehérvártt nagyméltóságú Fogarassy Mihály ur, erdélyi r. kath. püspök és ő cs. és apost. kir. Felseége valóságos belső titkos tanácsosa, egykoron — névszerint 1838-tól 1846-ig — ezen kir. jogakademia lelkes igazgatója és jótevője, a mennyiben 1847. évben 1000 váltó forintnyi alapítványt tett, melynek kamatait évenként fölvaltva egy-egy joghallgató és főgymnasiumi tanuló ösztöndíjképen élvezi. Az elhunyt jeles főpásztor halála alkalmából az akademia épületére azonnal kitűzetett a gyászlobogó, mely három napig lengett ott a megboldogult földi maradványainak eltakarittatásáig.

Bevett szokáshoz képest hadd örökítsék meg ezen k. akademia szerény évlapjai is az intézet körül érdemesült s a társadalomban annyira kimagaslott férfiu áldásos emlékét.

Néhai Fogarassy Mihály*) született Erdélyben, Gyergyó-Szt-Miklóson, 1800. szept. 17-én. Iskoláit ugyanott kezdvén, majd a marosvásárhelyi és csik-somlyói gymnasiumokban folytatta. 1817-ben Rudnay Sándor akkori püspök, — később esztergomi érsek által papnövendékké vétetett fel a károlyfehérvári papnöveldébe. Innen a bécsi Pázmáneumba küldetvén fel, a papi pályára oly jeles előmenetellel képeztetett ki, hogy előljárói figyelmét nem kis mértékben vonta magára. Bécsben első állotta ki dicsérrel a pázmáneumi növendékek közt a bibliai tanulmányból a szigorlatot. Visszatérvén Erdélybe 1823. október 28-án pappá szenteltetett s Nagy-Szebenbe küldetett segédpapnak és gymnasiumi tanárnak, hol nem egészen három évig működött. 1826. májusban a bécsi felsőbb papi intézetbe küldetett fel, honnan két év mulva a theologiai tudorság koszorújával ismét visszatérvén, Károlyfehérvártt a bibliai tudományok tanárának s a theol. tudományok felügyelőjének, sz. széki előadó ülnöknek és szegények ügyvédének nevezte őt a b. e. Kovács Miklós erdélyi róm. kath. püspök; két évvel később pedig ezeken felül még az erdélyi normális iskolák felügyelete is ráruháztatott; s bár ennyi teendőnek egyszerre megfelelni nem kis feladat volt, ő egyben sem mulasztott semmit, sőt e mellett gyakran egyik-másik egyházközségben tartott egyházi szónoklatokra is tudott időt szakítani. 1832-ben felsőbb rendelet következtében lakását Kolozsvárra tette át, mint már csupán iskolai felügyelő és könyvvizsgáló; de itt csak egy évet tölthetett; az alatt cs. kir. udvari káplánnak és a bécsi sz. Ágostonról nevezett felsőbb papi intézethez a theologiai tudományok tanárának és igazgatójának neveztetett ki. A bécsi felsőbb intézetben töltött öt évi működése alatt különösen a bibliai s hitágazatos theológiából tartá előadásait,

*) Ezen életrajzi vázlat a kolozsvári „Magyar Polgár“ adatai fonalán közöltetik.

az egyetemnél a szigorlatokon examinatori s a bécsi érseki consistoriumnál könyvvizsgálói hivatalt viselt. Itt írta az erdélyi püspök polgári jogainak védelmére ily című értekezését: „Az erdélyi püspökről polgári tekintetben.“

1838-ban nagyváradi valóságos kanonoknak és az itteni kir. akadémia prodirektorának nevezetvé, még azon évben őszszel ide költözött. Itt a kormányára bizott ifjuságnak szellemi és erkölcsi nevelése ernyedetlen buzgalmának egyik főczélja volt, kézi könyvtárt állított fel az ifjuság számára, zene-, ének-, német és franczia nyelvmestereket tartott, hogy az ifjakat hasznosan foglalkoztassa s az akkori politikai mozgalmak színhelyéről a szép literatura s művészetek illőbb és hasznosabb mezejére édesgesse, a kicsapongásoktól pedig visszatartóztassa. Ezek mellett a váradi tan-kerületben a fődirektori teendőket helyettesi minőségben teljesíté, a káptalant pedig a politikai téren mind a megyei teremben, mind az országgyűlésen oly érdemesen képviselé, hogy jó hirneve a magyar kath. egyházban és az országban közelismeréssel említették, Pozsonyban az egyházi tanácskozmányok lelke ő volt; bátor, de mérsékelt védője az egyház jogainak, a mint ő volt az is, ki első dolgozá át az erdélyi és a magyar róm. kath. egyház önkormányzati szerkezetének alapvonalait. N.-Váradon írta le 1842-iki karácsony éjén a most virágzó Sz. István-Társulat alapvonásait s közlé a püspökökkel, barátival és később a „Religio és Nevelésben“ nyilvánosságra hozta, hogy mielőtt életbe lépne, mások is, kik hivatva érzik magokat, hozzá szóljanak. 1845-ben a nagyemlékü hg. Kopácsy primás őt cz. püspöknek és a pesti egyetem theologiai facultása igazgatójának jelölte ki, mely diszes hivatalra és méltóságra 1846. január 10-én ki is neveztetett. Tavasszal, ápril hóban Váradtól érzékeny bucsut vett; az ifjuság és tanári kar távozta feletti fájdalmát tisztelgésekkel s utjában egy mértföldön túl való elkísérésében fejezte ki s könyvek között váltak meg egymástól. Pesten még azon évben az ujonnan visszaállított pest-budai tanulmányi kerület főigazgatóságával is felruháztatván — munkásságának uj és tágas mező nyílt meg, melyet ő a már megszokott tevékenységgel töltött be.

Ezenfelül gondjait nem csekély mértékben az általa tervezett Szent-István-Társulat felállítása vette igénybe, melynek céljául jó és olcsó könyvek kibocsátását tűzte ki. Törekvéseit siker koronázta, mert 1848-ban a társulat már életre hivatott. Az 1847—48-iki országgyűlés alatti püspöki tanácskozmányok eredményét „Emlékirat“ című füzetben tette közzé. A budapesti egyetemnél s a nagyváradi k. jogakadémianál egy-egy alapítvány örökíti emlékét.

Megyés püspöke kívánatára 1853. októberben visszajött

N.-Váradra káptalanába, hogy itt a főesperesi tisztelet személyesen betöltsen, többi életét is egyházának, trón- és hazájának szentelendő. Az ő buzgósága mentette meg a debreczeni kath. Mária Terézia árvaház kétszázézer frtnyi tőkét a csaknem bizonyos veszély torkából.

Erdélyi róm. kath. püspökké 1865-ben május 28-án neveztetett ki. Utódja volt főmagasságu Dr. Haynald Lajos urnak, a mostani kalocsai bibornok érseknek.

A jótékonyságról soha nem feledkezve, székhelyén és főpásztori utazásaiban évenként ezereket áldozott, szegény rendeket és községeket, u. m. a nagy-szebeni Orsolya- és Ferencz apáczákat, Szent-Mihályfalva, Sepsi-Szent-György, Magyar-Lápos, Retteg, Déés, Bálványos-Váralja, Csókfalva, Déva, Gyalakuta, Udvarhely, Kolozsvár, Máréfalva, Vágás, Köröspatak, Polyán, Gerend-Keresztur, Korond, Sárfalva, Szászfalu, Petőfalva s más falusi és városi egyházközségeket százazrekkel segélyezett fiu- és leányiskoláik fölépítésében és gyarapításában; számos elhagyatott árvát és szegény fiut saját udvarában és különféle intézetekben saját költségén neveltetett; évenként számos tanítójelöltet részesített ösztöndíjakban; taneszközökkel látott el számos népiskolát; a kántortanítók nyugdíjalapját gyakorlatiabbban szervezte és dúsan javadalmazta; Apanagyfaluban merőben új és jól berendezett népiskolát állított, végre püspöki székhelyén Gyula-Fehérvárt több mint negyvenötezer forint tekintélyes összegre menő költséggel oly leánynövelvét emelt, mely e városnak disze, a város polgárainak és messze vidékek lakóinak öröme. A fiuk számára szintén alapított 1873-ban egy általa tízezer frt összegben nagylelkűen vásárolt terjedelmes telkű és kényelmesen berendezett díszes iskolaházat, a brassói és csik-somlyói gymnasiumokat főgymnasiumokká kiegészítette. 1873. október 28-án tartá aranymiséjét.

Hosszas betegségében igen sokat szenvedett, míg végre f. é. márcz. 23-án befejezé áldás és tettdús életét. Béke lebegjen porai fölött!

V. A tanárok irodalmi működése.

Dr. Bozóky Alajos igazgató tanár dolgozatai: 1) Megnyitó beszéd az 188¹/₂. tanév elején, lsd jelen Almanach 7. s k. 1. 2) Bírálatos ismertetése Dr. Vécsey T. budapesti egyetemi jogtanár „L. Ulpius Marcellus“ című munkájának a Jogtudományi közlöny 1882. évf. 11. számában és a Pesti Napló 1882. évi 76. számában. 3) Minő joghatály tulajdonitassék a harmadik javára kötött szerződéseknek az alkotandó magyar polg. törvénykönyvben? Vélemény a 8. magyar joggyűlés idején évkönyvében.

Dr. Személy Kálmán ny. r. tanártól megjelent!

Néhány mozzanat Nagy-Várad 1881. évi népesedési mozgalmából. (A „Nagyvárad“ cz. 1. 1882. évi június havi számaiban.)

Dr. Nagy Ferencz ny. r. tanártól megjelent: A törvénykezés reformja, lsd jelen Almanach 12. s köv. lapjait.

Dr. Zsögöd Benő ny. rkivüli tanártól megjelent: 1) Polg. törvk. rendtartás és végreh. eljárás. Az 1868. LIV. 1881. LIX. és LX. tczikkek szakszerű egybeállítása. Második bővített kiadás. Kiadja Ráth Mór. 2) Csődtörvény. Jegyzetekkel, utalásokkal és magyarázatokkal. Második bővített kiadás. Kiadja Ráth Mór. 3) Keresk. jog és keresk. eljárás. Értekezés. M. Igazságügy XVIII. kötet.

Dr. Nagy Ernő h. tanártól megjelent: 1) Domombynes: Constitutions européennes. (Bírálatos ismertetés. Jogtudományi Közlöny. 1881. 33. szám.) 2) Az államtudományi oktatás Franciaországban. (Jogtudományi Közlöny 1882. 6. és 7. sz.) 3) Lothár Bucher: Der Parlamentarismus, wie er ist. (Bírálatos ismertetés. Jogtudományi Közlöny 1882. 11. szám.) 4) La petite industrie. (La Reforme sociale. Tome III. — 4-me Livraison.) 5) La Litterature des Sciences politiques au point de vue social. (La Reforme sociale. Tom. III. 13-me Livraison.)

Dr. Nemes Imre magántanártól: 1) Könyvismertetés és bírálat a „Philosophiai Szemle“ több számában. 2) Sajtó alatt van „Schopenhauer és Hartmann“ czimű akadémiai pályaműve.

VI. Ifjusági egyletek.

1) Joghallgatók segélyző egylete.

Elnök: Mág Gyula IV. éves joghallgató;
Alelnök: Péchy B. Károly IV. éves joghallgató;
Főjegyző: Küttel S. Szilárd IV. éves joghallgató;
Aljegyző: Márkus László I. éves joghallgató;
Pénztárnok: Sztarill János IV. éves joghallgató;
Ellenőr: Weisz Adolf III. éves joghallgató.

Bizottmányi tagok:

Gyalokay Sándor, Barta J. Béla, Broda Kálmán IV. éves joghallgatók, Darvassy Ferencz III. éves, Ercsey Zsiga, Fráter Kálmán, Mütter Ferencz II. éves joghallgatók. Gyalokay József, Lázár Sándor, Schatz Miksa és Márton János I. éves joghallgatók.

A lefolyt tanévben az egyletnek 72 rendes tagja volt. Az egylet alaptőkéje, mely az 1880/81. tanév végén 5850 frt 62 kr. volt, a lefolyt tanévben 6074 frt 62 kr-ra szaporodott.

Segélyezésben részesült: az első félévben 11, a másodikban 8 joghallgató. Segélyezésre fordított összesen 320 frt.

2) Az önképzőkör.

A kör tagjainak száma az 18^{81/82}. tanévben 26 volt.

A kör védnöke: Dr. br. Roszner Ervin, jogakadémiai tanár.

Elnök: Lovassy Andor III. éves joghallgató.

Alelnök; Gyalokay Sándor IV. éves joghallgató.

Jegyző: Bróda Kálmán IV. éves joghallgató.

Pénztárnok: Küttel Samu IV. éves joghallgató.

Könyv- és irattárnok: Szerdahelyi Károly II. éves joghallgató.

Bizottmányi tagok:

Gyalokay József, Mág Gyula, Csató Zsigmond, Márkus László, Ercsey Zsigmond, Fényes Ákos joghallgatók.

Az egyesület vagyona 1189 frt. 57 kr.

VII. Akadémiai hallgatók.

1) Beíratott hallgatók.

N é v	Tan- félév	N é v	Tan- félév
<i>I. évesek a) rendes hallgatók.</i>		Komlóssy József k.	— —
		Prokopovits István	— —
		Tverdon István	I 2
Bródy Kálmán	I 2		
Filimon Gyula	I 2	<i>c) Vendég.</i>	
*Gyalokay József	I 2	Gerlits Sándor	I 2
*Hofbauer Richárd	I 2		
5 Lázár Sándor	I 2	<i>II. évesek a) rendesek.</i>	
Márkus László	I 2	*Aszalay Sándor k.	I 2
Márton János	I 2	Blantz Manó	I 2
Mirovszky Henrik	I 2	Brán Gusztáv	I 2
*Poynár János	I 2	Bronts Ernő	I 2
10 Rózsavölgyi L. k.	I —	5 *Czájlik László k.	I 2
Schatz Miksa	I 2	Ercsey Zsigmond	I 2
*Sztán Flóris	I 2	Fejér László	I 2
*Várady Zsigmond	I 2	Fráter Kálmán k.	I 2
<i>b) Rendkívüliek.</i>		Hanák Sándor	— —
Fränkl Gyula	— —	10 Kuszli Béla	I 2
15 Fuchs Béla	I 2	*Mütter Ferencz	I 2

N é v	Tan- félév	N é v	Tan- félév
Papp Jusztin k.	I 2	<i>b) Negyedéves.</i>	
Pap László	I 2	Sztarill János	I 2
Racsek János k.	I 2		
15 Szerdahelyi Károly	I 2	<i>Fogtudományi tanfo-</i>	
*Tauszik Ferencz	I 2	<i>lyam. a) Harmadévesek.</i>	
Winkler István	I 2		
		Antal Miklós	I 1
<i>b) Rendkívüli.</i>		Fássy Lajos k.	— —
Izsák Sámuel k.	— —	Govrik Kálmán	I 2
		Juricskay Boldizsár	I 2
		5 *Sereghy Mihály	I 2
<i>Allamtudományi tanfo-</i>		<i>b) Negyedévesek.</i>	
<i>lyam. a) Harmadévesek.</i>		Bartha (Burg.) Béla	I 2
Csapó Atilla	I 2	Bártossy Gyula	I 2
Darvassy Ferencz	I 2	*Békeffy Károly	I 2
Darvassy Lajos	I 2	Broda Kálmán	I 2
*Dobozy György k.	I 2	10 Csató (Weisz) Zs.	I 2
5 *Freko Menyhért k.	I 2	Dobozy Kálmán k.	I 2
Gerstner Miksa k.	I 2	Ertsey Kálmán	— —
Jerzsák István	I 2	Fényes Ákos	I 2
Kulesár József	I 2	Fuchs István	I 2
Kurtzer Albert	I 2	15 Gyalokay Sándor	I 2
10 Lovassy Andor	I 2	*Küttel Samu	I 2
Nagy Márton	I 2	Mág Gyula	I 2
Papolczy Ferencz	I 2	Matos Géza	I 2
Papolczy József	I 2	Olasz Elemér	I 2
*Poynár Miklós	I 2	20 Péchy Károly	I 2
15 Weisz Adolf	I 2	Rosenberg Jenő k.	I 2
		Veress Gusztáv	— —

Jegyzetek: A *-gal jelöltek ösztöndíjasok

A k.-val jelöltek katonák.

Négy joghallgatótól a leczkekönyv aláírása a szabályzat 53. §-a értelmében megtagadtatott.

2) Vizsgaengedélyt nyertek.

Az I. alapvizsgára:

Baróthy Fer. szolgabírói segéd.

Litschauer Lajos, selmeczbányai bányász gyakornok.

Palmer Andor, zalathnai bányakapit. fogalmazó gyakor.

Papolczy Ferencz, volt budapesti egyetemi joghallgató.

A II. alapvizsgálatra:

5 Litschauer Lajos, selmeczbányai akad. tanársegéd.

Parecz István, aradvárosi gazdasági tanácsnok.

Ragány János, megyei irnok.

Az államtudományi államvizsgálatra:

Csemegi Imre, k. ügyészségi irnok Temesvártt.

Kádár Árpád, kolozsvári egyet. joghallgató.

10 Kormuth Frigyes, kecskeméti joghallgató.

Márgán Győző, p. ü. igazg. gyakornok.

Parecz István, aradvárosi gazdasági tanácsnok.

Schwarz Vilmos, budapesti egyetemi joghallgató.

A jogtudományi államvizsgálatra:

Csemegi Imre, k. ügyészségi irnok Temesvártt.

15 Pálffy József, zalathnai bányagyakornok.

Parecz István, aradvárosi gazdasági tanácsnok.

Ezekkel együtt az intézetet általában látogatók száma 90 volt. A beiktatott nyilvános joghallgatók számánál a múlt évihez képest apadás 7, a vizsgaengedélyt nyert egyének számánál szaporodás 1, általános apadás 10.

VIII. Vizsgálatok.

A jelen 18^{81/82}. tanév folyama alatt letett alap- és államvizsgálatok eredménye a következő:

1881. évi szeptember 1-től 1882. jun. végéig:

Letette az	Nyilvános rendes joghallgató	Ministeri engedély folytán	kiténtetéssel		nem	felfüggesztetett	összesen
			egyhangulag v. szótöbbs.	képesített			
Első alapvizsgálatot	21	4	2	15	4	4	25
Második alapvizsgálatot	13	4	2	12	—	3	17
Államtudományi államvizsg.	22	4	3	21	2	—	26
Jogtud. államvizsgálatot	16	3	4	10	2	3	19
Főösszeg	72	15	11	58	8	10	87

J e g y z e t. Ezen táblás kimutatás az egész tanév alatt letett összes alap- és államvizsgálatok eredményét tünteti föl, melyben a múlt évekről elmaradt pótló- és javítóvizsgálatok is befoglaltatnak, ellenben a 34. lapon lévő táblázatban csak az idej joghallgatók vizsgálatai vannak feltüntetve.

IX. A tanárok és az általuk előadott tan- tárgyak átnézete.

A tanárok neve	Tanító hivatali minőség	Tanszak ma	Előadási ny.	Heti órák száma		Észrevétel
				I.	II.	
				félév		
Dr. Bozóky Alajos	Igazgató, ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár	Római jog	r	10	10	Tanári éveinek száma: 14. (Azonfölül 1 ¹ / ₂ évig a m. k. helytartó tanácsnál és a közoktatási m. k. miniszteriumnál fogalmazó gyakornok volt.)
Dr. Kudelka József	ny. r. tanár h. ügyvéd	Jogbölcészlet Büntetőjog	a	10	10	Tanári éveinek száma: 35
Dr. Sipos Árpád	ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár, hites köz- és váltó ügyvéd	Magyar magánjog Osztrák magánjog Bányajog	y	11	9	Tanári éveinek száma: 12
Dr. Molnár Imre	ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár	Nemzetgazdaszat Pénzügytan M. pénzügyi törvények Tételes nemzetközi jog	g	11	9	Tanári éveinek száma: 13 (Három évig segédtanár volt.)
Dr. Személy Kálmán	ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár	M. közigazgatási jog Osztrák-magyar birodalom statist. Művelődés történet	m	10	10	Tanári éveinek száma: 9 (egy évig segédtanár volt)

IX. A tanárok és az általuk előadott tantárgyak átnézete.

A tanárok neve	Tanító hivatali minőség	T a n s z a k m a	Előadási ny.		Heti órák száma	Észrevétel
			I.	II. félév		
Dr. Bozóky Alajos	Igazgató, ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár	Római jog	r		10 10	Tanári éveinek száma : 15. [Azelőtt 1½ évig a m. k. helytartó tanácsnál és a közoktatási m. kir. minisztériumnál fogalmazó gyakoronok volt.]
Dr. Kudelka József	ny. r. tanár, h. ügyvéd	Jogbölcsezet Büntetőjog	a		10 11	Tanári éveinek száma 36.
Dr. Sipos Árpád	ny. r. tanár képesített egyetemi magántanár, hites köz- és váltó-ügyvéd	Magyar magánjog Osztrák magánjog Bányajog	y	tr	11 9	Tanári éveinek száma : 13½
Dr. Molnár Imre	ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár	Nemzetgazdászat Pénzügytan M. pénzügyi törvények Tételes nemzetközi jog	a		11 9	Tanári éveinek száma : 14 [Három évig segédtanár volt.]
Dr. Személy Kálmán	ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár	M. közigazgatási jog Osztrák - magyar birodalom statist. Művelődéstörténet	III		11 9	Tanári éveinek száma : 10. [egy évig segédtanár volt.]

A tanárok neve	Tanító hivatali minőség	T a n s z a k m a	Előadási ny.	Heti órák száma		Észrevétel
				I. félév	II. félév	
Dr. b. Rosner Ervin	ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár	Egyházi jog M. alkotmány- és jogtörténet Európai jogtört.	r	11	9	Tanári éveinek száma: 7.
Dr. Zsögöd Benő	ny. rk. tanár, képesített egyetemi magántanár	Törvénykezési elj. Keresk. és váltójog	a	9	11	Tanári éveinek száma: 1 $\frac{1}{2}$.
Dr. Nagy Ernő	h. tanár, képesített egyetemi magántanár	Politika Encyclopaedia Magyar közjog	y	9	6	Tanári éveinek száma: 3.
Dr. Nemes Imre	képesített egyetemi magán-, fő- reáltanodai ny. r., akad. magántanár	Bölcsészet	tr	2	2	Itten töltött tanári éveinek száma: 9.
Dr. Hoványi Ferencz	orvos-tudor fürdő-orvos akad. magán- tanár	Tszéki orvostan	a	2	2	Tanári évei- nek száma: 3 $\frac{1}{2}$ év.
Zboray Tamás	képesített főgymn. ny. r. tanár, akad. magántanár	Államszámviteltan	m	2	2	Itteni mta. ár 1 $\frac{1}{2}$ év óta.

X. A joghallgatók statisztikai átnézete.

<i>Évfolyam</i>		A kötelezett collegiumok óra száma	A tanulók száma	Anyanyelv szerint					Vallás szerint					A vizsgák eredm.				Tanpénz			Az ösztöndíjasok száma	Az ösztöndíjak összes mennyisége o. é. frtkban	
				magyar	román	német	szerb	lengyel	római kath.	gör. kath.	gör. keleti	helv. hitv.	ágotst. hitv	mózes vallásu	A vizsgák eredm.			vizsga nélkül	Tanpénz				
															kötüntetéssel	egyszerűen	nem		fizetők	mentesek			
Első félév	Első évfolyam	17	27	25	2	—	—	15	2	2	—	2	6	—	—	—	—	22	1	4	1	105	
	Második évfolyam	18	14	11	3	—	—	4	3	1	3	—	3	—	—	—	10	3	1	4	245		
	Államtudományi tanfolyam	17	16	14	2	—	—	10	2	2	2	—	—	—	—	—	11	3	2	4	257 ₅		
	Jogtudományi tanfolyam	16	19	17	1	1	—	—	10	1	—	4	1	3	—	—	—	13	3	3	4	290	
	Főösszeg		68	76	67	8	1	—	39	8	5	9	3	12	—	—	—	56	10	10	13	907 ₅	
Második félév	Első évfolyam	13	20	18	2	—	—	11	2	2	—	1	4	1	10	—	9	17	1	2	1	105	
	Második évfolyam	16	14	11	3	—	—	5	2	1	3	—	3	4	7	—	3	10	3	1	4	245	
	Államtudományi tanfolyam	15	15	13	2	—	—	9	2	2	2	—	—	3	3	—	9	9	3	2	4	257 ₅	
	Jogtudományi tanfolyam	16	18	16	1	1	—	—	9	1	—	4	1	3	2	5	—	11	11	3	3	5	311
	Főösszeg		60	67	58	8	1	—	34	7	5	9	2	10	10	25	—	32	32	10	8	14	928 ₅

Származás szerint volt:

Aradmegyei 2, Bácsmegyei 2, Békésmegyei 4, Biharmegye 46, Hajdumegyei 1, Háromszék megyei 1, Hevesmegyei 1, Jász-Kun-Szolnok megyei 1, Krassómegyei 1, Pestmegyei 2, Pozsonymegyei 1, Szabolcsmegyei 1, Szathmármegyei 6, Szilágymegyei 2, Temesmegyei 1, Torda-Aranyosmegyei 1, Torontálmegyei 1, Ugocsamegyei 1, Vasmegyei 1, Zemplénmegyei 1, összesen: 77.

XI. Specialcollegiumok.

A lefolyt tanév első felében 7 tanár tartott hetenkinti 19 órában 11 specialcollegiumot, melyeket 192 joghallgató látogatott, a másik félévben pedig 8 tanár hetenkinti 20 órában 10 specialcollegiumot, melyeket 188 joghallgató látogatott.

Ezen specialcollegiumokat a következő táblázat tünteti föl:

A tanár neve	Az előadás tárgya A *-gal jegyzettek ingyenesek	Heti óra szám	Hall- gatók száma
Első félév.			
Bozóky	Római jogtörténet	1	21
"	Római perjog	1	23
Sipos	* A bányatársulatokról	1	22
Személy	Művelődéstörténet	4	18
"	Nagyvárad népessége	2	15
Zsögöd	M. váltójog	2	18
"	Telekkönyvi intézmény	1	20
"	* A köteles részről	1	21
Nagy E.	A politikai tudományok irodalomtört.	2	14
Nemes	Psychologia	2	18
Hoványi	Törvénytudományok orvostan	2	12
Második félév.			
Bozóky	Római örökjog	2	21
Kudelka	* Szemelvények a jogbölcseletről	1	26
Sipos	Osztrák örökjog	2	18
"	Bányajog	2	16
Molnár	Tételes nemzetközi jog	3	14
"	* A fogyasztási adókról	1	25
Személy	Közigazgatási jog	3	15
Nemes	Ethika	2	22
Hoványi	Törvénytudományok orvostan	2	5
Zboray	Államszámviteltan	2	26

*) Az államszámviteltant 9 tisztviselő is hallgatta.

XII. Ösztöndíjak.

Ösztöndíjt a következő joghallgatók élveztek, u. m.

Az első évfolyamban :

Böhm Jenő, Alapy-félét 210 frttal.

A második évfolyamban :

Gyalokay József, Balassa Zsuzsánna-félét 120 frttal.

Márkus László, Jedicska-félét 20 frttal.

Poynár János, Gozdsu M.-félét 400 frttal.

Várady Zsigmond, Balassa Zsuzsánna félét 150 frttal.

B) Az államtudományi folyamban : Uj

Aszalay Sándor, Jedlicska-félét 20 frttal.

Kuszli Béla, Rudolf koronahg-félét 175 frttal.

Mütter Ferencz, Száraz félét 300 frttal.

Sereghy Mihály, Jedlicska-félét 20 frttal.

A jogtudományi tanfolyamban :

Dobozy György, Jedlicska-félét 20 frttal.

Fogarassy-félét 21 frttal.

Freko Menyhért, Jedlicska-félét 20 „

„ „ Alapy-félét 150 „

Végzett joghallgató :

Küttel Samu, Alapy-félét 210 frttal.

A kifizetett ösztöndíjak összege tett 1836 frtot o. é.

XIII. A tandíj alól egészen s félig felmentettek kimutatása.

Az I. félévben.

Évfolyam	egészen	félig	frt	kr
Az I. évfolyamban	1	4*)	70	—
A II. évfolyamban	3	1	73	—
Az államtudományiban	3	2	83	—
A jogtudományiban	3	3	87	—
Összesen :	10	10	313	—

A II. félévben :

Évfolyam	egészen	félig	frt	kr
Az I. évfolyamban	1	2	35	—
A II. évfolyamban	3	1	66	—
Az államtudományiban	3	2	83	50
A jogtudományiban	3	3	92	—
Összesen :	10	8	276	50

Az egész évben tehát 20 joghallgatónak 589 frt 50 kr. tandíj engedtetett el.**)

*) Két félig mentes fizetés nélkül elmaradt.

***) Az őszi ödíjakt segélyegyleti díjak s elengedett tandíjak együttvéve 2737 frt 50 krra rugtak.

XIV. Akadémiai könyvtár.

A könyvtárt az idén is sűrűen használták, névszerint 61 egyén 563 művet vett kölcsön.

Az idei gyarapodás a következő:

Vételei: A) Folyóiratok: 1) Allgem. Bibliografie 1882. 1883. 2 kötet. 2) Budapesti közlöny 1882. II 1883. I. 2 köt. 3) Nemzet 1882. 1883. 2 köt. 4) Ellenőr 1882. II. 5) Magy. Igazságügy 18. 19. 2 köt. 6) Jogtudományi Közölny és melléklete (Curiai határozatok) 1882. 1883. 4 köt. 7) Nemzetgazdasági Szemle 1882. 1883. 2 köt. 8) Budapesti Szemle 31—34. 4 köt. 9) Századok 1882. 1883. 10) Grünhut, Zeitschrift. f. Privat- öff. Recht IX. X. 11) Zeitschrift f. ges. Staatswissenschaften 1882. 1883. 12) Jahrb. f. Nationalökonomie IV—VI. 3 köt. 13) Revue de droit international 1883. 14) Jahrb. f. Dogmatik des röm. Privatrechts. 20. 21. 2 köt. 15) Pözl. Krit. Vierteljahrsschrift 24. 25. 16) Archiv f. kath. Kirchenrecht 47—49. 3 köt. B) Könyvek: 1) Cannstein, Oest. Civilproz. III. 2) Ofner, zur inductiven Methode im Recht. 3) Illés, M. büntetőtörvénykönyv I. 4) Herzog, Kirchengeschichte II. 5) Sipőcz, Gyámsági törvény 6) Umlauft, Oest.-ungar. Monarchie. 7) Schulte, Gesch. d. Quellen u. Litteratur des Can. Rechts, II. III. 2 köt. 8) Schulte, Gesch. d. evang. Kirchenrechts. 9) Radich, Fiume közjogi helyzete. 10) Schnierer, Büntető jog ált. tanai. 11) Körösi, Budapest nemzetiségi állapota. 12) Dickhof, Civilehe. 13) Oesterlein, Mediz. Statistik 2 köt. 14) Ratzinger, Volkswirtschaft. 15) Schwarz, Die Demokratien. 16) Sohm, Obl. Civilehe. 17) Stein, D. Gesundheitswesen. 18) Turner, Slav. Familienrecht. 19) Bloch, Polg. rendtartás, 20) Kossuth, Irataim II. III 21) Hinschins, Kirchenrecht III. 2. másod. rész. 22) Dieudonne, Droit administratif. 23) Madarassy, Bélyeg-codex. 24) Fuchsberger, Entscheidungen d. Reichsgerichtes. 25) Rolfus, Kirchengeschichtliches. 26) Radvánszky, M. Családelet 3 köt. 27) Schmidt, Ius primae noctis 28) Ulbrich, oest. Staatsrecht. 29) Beksics, Kemény Zsigmond. 30) Gumplovitz, Verwaltungslehre. 31) Brehmer, Rechtslehrer u. Schulen im alt. Rom. 32) Gneist, Engl. Verfassungsgeschichte. 33) Kastowsky, Államszámviteltan 2-ik kiad. 34) Demombynes, Constitutions européennes. 35) Bochkor, Államszámviteltan. 36) Népszámlálás 2 k. 37) Révfy, M. polg. bíraskodás 38) Jókúthy és Horváth, Tkezési rendtartás. 39) Országos törvények, 1882. 40) Országos törvénytár. 41) Magyarországi Rendeleték Tára. 42) Verhandlungen d. 16. Deutschen Juristentages, 2 k. 43) Gr. Széchenyi, Amerikai levelek. 44) Szász K., Világirodalom époszai, II. 45) Vámbéry, Magyarok eredete. 46) Földes, Nemzetgazdasági értekezések. 47) Taine, A jelenkori Franciaország alakulása, I. II. 48) Taine, Angol irodalom tört. II.

49) Symonds-Pulszky, A renaissance Olaszországban, II 50) Hertzka, Gesetze d. Socialpolitik. 51) Lehotzky, Beregmegye leírása. 52) Györy, Magyar magánjogi törvénykönyvi tervezet, általános rész. 53) Schreyer, Polg. tkezési rendt. 54) Pannofsky, Verträge zu Gunsten Dritter. 55) Mariska, Pénzügyi törvényisme, 3-ik kiad.

Aján d é k o k: A) Folyóiratok: 1) A nm. m. kir. honvédelmi ministertől: Rendeleti Közlöny, 1882. A nm. m. kir. pénzügyi ministertől: 2) Pénzügyi Közlöny, 1882. 3) Budapest fővárosának statisztikai hivatalától: Statisztikai havi füzetek és Bulletin hebdomadaire de statistique internationale. 4) Dr. Bozóky Alajos igazgatótól: Nagyvárad, napilap 1882. II., 1883. I. 2 köt., Budapesti Hirlap, 1883. I.

B) Könyvek: A nm. vallás és közoktatási m. k. minisztertől: 1) A közoktatás állapotáról szóló 1870., 1871., 1872., 1873., 1876., 1877. és 1882. évi jelentése 8 köt. 2) Szathmáry, Amerikai verseny.

A nm. m. k. igazságügyi ministertől: 3) Bűnvádi eljárási tjavaslat. 4) Általános magy. polg. törvénykönyvi javaslat, 3 köt.

Az országos statisztikai hivataltól: 5) Áruforgalmi statisztika, 2 k. 6) Magyarország áruforgalma. 12 füz. 7) Az osztrák magy. monarchia vasutai 1879. 1880. 2 köt.

A bécsi cs. kir. t. akademiától: 8) Denkschriften, 32 k. 9) Sitzungsberichte 99—101. 3 köt. 10) Archiv f. oesterr. Geschichte 63—64. 3 köt.

A m. t. Akademiától: 11) Évkönyv XVI. 8. 12) Almanach 1883 13) Értesítő, XVI. 14) Budenz, Ugor füzetek 4. 15) Marczali H., Magyarország II. József cs. korában. 16) Ortway, Magyarország vizrajza. 17) Szilágyi, Erdélyi országgy. emlékek, 8. köt. 18) Simonyi, Kötőszók, II. 19) Deák Farkas, Gr. Teleky levelei. 20) Monumenta Hungarica, okmányt. 8 köt. 21) Mathem. és természettudom. közlemények, XVII. 22) Monumenta hist. Írók, 31. 32. 2 köt. 23) Magy. országgyűlési emlékek, VIII. 24) Archivum Rakocianum, VIII. 25) Budenz, Nyelvtud. közl., VII. 26) Károlyi, Nádasdy Tamás. 27) Pesty Fr., M. várispánságok. 28) Régi m. költők tára, IV. 29) Lenhossék, Szeged örhalmi ásatások 30) Vámbéry, Magyarok eredete.

Az országos meteorologiai intézettől: 31) Évkönyvei, 1871—1879., 9 köt.

Az 1881. évi országgyűlés főrendi házatól: 32) Jegyzőkönyvei, 2 k. 33) Naplója, 3 köt. 34) Irományai, 2 köt.

Főmagasságu Dr. Haynald Lajos kalocsai bibornok-érsektől: 35) A kath. iskolaügy Magyarországon, 2 köt.

Nagym. Lipovniczky István nagyváradai l. sz. püspöktől: 36) Bunyitay, A váradi püspökség története.

A fővárosi statistikai hivataltól: 37) Kőrösy, Tableaux internationale.

A bécsi cs. k. egyetemtől: 38) Feierliche Installation des Rectors, 1882.

A prágai cs. k. egyetemtől: 39) Personalstand, 1882.

A budapesti m. k. t. egyetemtől: 40) Nyomatványai, 7 füz. 41) Egyetemi könyvtár czimjegyzéke VI k.

Az egri érseki joglyceumtól: 42) Danielik, Középkori államtan.

A selmeczi főreáliskolától: 43) Gyurgyits, Körmöczbánya városa s a kincstár.

Dr. Bozóky Alajos igazgatótól: 44) Bozóky A. A római nők. 45) Friedlaender-Bozóky, Római Világ, művelődéstörténeti rajzok Augustustól az Antoninusok korának bezártáig. 46) Schematismus Cleri M.-Varadinensis, 1869, 1879., 1880., 1882, 4 köt. 47) Kánya, Földrajz. 48) Törvénytudományi műszótár 49) Szobovits, Árvaügyek. 50) B. Wesselényi, A balitéletekről. 51) Appert, Gefängnisse. 52) Henfner, Római jog, 3 köt. 53) Schenkel, Istitutiones Juris Ecclesiastici, 2 k. 54) Görres, Christliche Mystik, 2 köt. 55) Suhajda, Törvénykezés. 56) Pauler, Büntetőjog, 2 köt. 57) Tomek-Málik, Ausztria bir. történet. 58) T. M. Börtönügy. 59) Kovács és Solyom Fekete E. Egyházjog. 60) Kürthy, Statistika. 61) Heffele, Cardinal Ximenes. 62) Biharmegyei régészeti és történelmi közlemények, 1875 63) Krüll, Christl. Alterthumskunde 2 köt. 64) Konek, Egyházjog, 2-ik kiad.

Dr. Molnár Imre jogtanártól: 65) Levitschnigg, Kosuth 2 köt. 66) Az 1861. évi országgyűlés fölirata 2 péld. 67) Katona M. Köteles rész. 68) Katona M., Tevedés beszámítása. 69) Holtzendorff, Das irische Gefängniswesen. 70) D. Zellengefängniss in Bruchsal. 71) Balog, Telekkönyv. 72) Deák F., Adalék a m. közjoghoz. 73) Szabó, A praetorok állása. 74) 1847/8. törvényczikkek. 75) Széchenyi, Sarkalatos törvények. 76) Szlemenics, Fenyítő törvény. 77) Szlemenics, Törvényeink története. 78) Szlemenics, Polgári törvény. 79) Katona, A törvényes örökösödés. 80) Laveley-Szász, Deák F. 81) Rogeard, Anti-Caesar. 82) Fuesslin u. d. Gefängnisshaft. 83) Liebenov, Eisenbahnkarte. 84) Magyarország térképe. 85) Békés-Csanád vm. térképe. 86) Dél-Bihar m. térképe. 87) Észak-Bihar m. térképe. 88) Die siebenbürger Sachsen. 89) Feuerbach, Peinliches Recht 90) Korn, Kronik d. Magyaren. 91) Berner, Strafrecht. 92) Koestlin, Strafrecht. 93) 1852. évi büntetőtörvény. 94) Korn, Ung. Recht. 95) Schwartz, Strafgesetz. 96) Martin, Criminalrecht. 97) Werbeöczius illustratus. 98) Der Kaiserstaat Oesterreich, 2 köt.

Temesmegye Ormós-ünnepélyt rendező bizottságától: 99) Ormós Zsigmond-Emlékkönyv. 100) Ormós Zsigmond Em-

lék. 101) Erinnerung an das Jubileum des Obergespanns Sigismund Ormós.

Azonfölül középtanodai értesítők, jogakadémiai s egyetemi tanrendek.

Könyvtár állása 188 $\frac{1}{2}$. tanév

végén	6686 köt.	15674	frt	62	kr	ért.)*
az 188 $\frac{2}{3}$. tanév alatti gyarapodás vétel folytán	98	"	457	"	28	" "
ajándék folytán	188	"	233	"	90	" "
E szerint 188 $\frac{2}{3}$ végén	6972	"	16365	"	80	" "

XV. Levéltári szemle.

A kar a lefolyt évben összesen 13 értekezletet tartott.

Az iktatókönyv szerint beérkezett 377 ügydarab.

Az érdekesb levéltári okmányok a következők:

Levéltári szám	Idegen szám	T á r g y
188 $\frac{1}{2}$ 321	18890. jun. 22.	A nm. vall. és közokt. m. k. ministerium kihirdetés végett leküldi a budapesti m. k. t. egyetemnél rendszeresített classica philologiai tanszék betöltésére vonatkozó pályázatot.
323	jul. 3.	Az intézet 188 $\frac{1}{2}$. tanévi állapotát felütiintető statistikai főkimutatás a nm. vallás és közokt. m. k. ministeriumhoz s az orsz. statistikai hivatalhoz felterjesztetik.
327	jul. 7.	Az 188 $\frac{2}{3}$. tanévre megalakított alap- és államvizsgálati bizottságok megerősítése kéretik.
331	jul. 15.	Az 188 $\frac{1}{2}$. tanévi Almanach felterjesztik és szétküldetik.
333	21583. jul. 12.	A nm. vallás és közoktatási m. k. ministerium az 188 $\frac{2}{3}$. tanévre megalakított alap- és államvizsgálati bizottságokat megerősíti.
334	20918. jul. 7.	A nm. vall. és közokt. m. k. ministerium az 188 $\frac{2}{3}$. első félévi tanrendet megerősíti.

*) A m. é. Almanachban a vétel utjáni gyarapodás 136 kötet helyett tévesen 236 kötetel, az ajándékozott könyvek értéke pedig 210 frt helyett 200 frttal volt fölvéve; annálfogva a gyarapodás ugyanott 6686 kötetre 15674 frt 62 krral kiigazítandó.

Levél- tári szám	Idegen szám	T á r g y
335	jul. 20	Zárjelentés az 188 $\frac{1}{2}$. tanévről.
336	—	Alapítványok számadása 188 $\frac{1}{2}$ -ről.
343	24566. aug. 3.	A nm. vallás és közokt. m. kir. ministe- rium a tanári állomások betöltése al- kalmából beérkező folyamodványok- ról készitendő minősítvényi kimutatás mintáját leküldi.
344	aug. 14.	Részvétirat Dr. Konek Sándor buda- pesti ügyvéd urhoz, Dr. Konek Sán- dor egyetemi ny. r. jogtanár halála al- kalmából. Lsd. a 26. lapot.
345	1268. aug. 10.	A m. lat. sz. püspök ő nagyméltósága meghívja az igazgatóságot s a tanári kart az aug. 18-án a székesegyházban ő Felsége legmagasbb születésnapja alkalmából tartandó Te-Deum-ra.
351	aug. 14.	A czernoviczi egyetem megküldi 188 $\frac{2}{3}$ / évi tanrendjét.
354	26030.	A nm. vall és közokt. m. k. ministeri- um megküldi a közoktatás állapotáról szóló I., II., III., IV. és VII. jelentését a könyvtár számára.
355	—	A nm. m. k. igazságügyi ministerium megküldi a m. ált. polg. tkv. tervezé- tének a dologi, kötelmi és örökjogot tartalmazó köteteit.
356	aug. 17.	Gyászjelentés Dr. Hoványi Lajos igaz- gató haláláról.
357	410. aug. 25.	Az orsz. meteorologiai intézet igazgató- sága megküldi az 1—9 évkönyveit a könyvtár számára.
358	sept. 4.	Az 188 $\frac{1}{2}$ évi tandij-számadás felterjesz- tetik.
361	—	Az 188 $\frac{1}{2}$. évi ügyviteli átalányról szó- ló számadás felterjesztetik.
362	—	Az 188 $\frac{1}{2}$. évi irodai átalányról vezetett számadás felterjesztetik.
363	—	Az 188 $\frac{1}{2}$ évi könyvtári számadás felter- jesztetik.
188 $\frac{2}{3}$ / 1	404. sept. 1.	A fővárosi statistikai hivatal megküldi a bulletine hebdomadairt a könyvtár számára.
2	sept. 2.	A tanári kar hódolatteljes felirata nm.

I. évél- tári szám	Idegen szám	T á r g y
7	sept. 5.	Trefort A. minister urhoz 10 évi jubileuma alkalmából. Lsd a 19. lapot. A lemergi cs k. egyetem megküldi tanrendjét.
9	„	A pécsi joglyceum is.
12	sept. 6.	A bécsi cs. kir. egyetem tandrendje.
13	„	A pozsonyi k. jogakademia tanrendje.
27	sept. 8.	A győri k. jogakademia tanrendje.
34	sept. 13.	A nváradi l. sz. káptalan átirata, melynek értelmében Küttel Samu végzett joghallgatót meghagyja Alapy-féle ösztöndija élvezetében a szigorlati évre.
44	28961	A nm. vallás és közokt. m. kir. miniszterium leküldi a budapesti m. k. t. egyetemnél megürült statistikai tanszék betöltésére vonatkozó pályázatot.
55	1160. sept. 9.	A nagyváradai l. sz. püspök ur átirata az igazgatóság kezelése alatt álló, részben a premontrei főgymnasiumot is illető alapítványokról készitendő új alapító levelek tárgyában. — Valamennyi alapítványról új alapító levelek állitattak ki, melyek 1882. évi decz. 30-án megerősítés végett a nm. vallás és közoktatási m. kir. miniszteriumhoz felterjesztettek.
63	1452.	Ugyanaz meghivja az igazgatóságot, a tanári kart s az akadémiai ifjúságot az ő Felsége legmagasabb születése napján okt. 4. a székesegyházban tartandó Te-Deum-ra.
68	okt. 5.	Kassai tanrend.
69	okt. 6.	Az ösztöndijas joghallgatókról készitett rovatos értesítvény felterjesztetik.
70	3914. aug. 15.	A hgprimás megküldi a „Monementa Ecclesiae Strigoniensis“ cz. munka II. kötetét a könyvtár részére.
72	okt. 7.	A m.t. akad. megküldi „Vámbéry, a magy. eredete“ cz. munkáját a könyvt. részére.
74	1503. eln. okt. 11.	A nm. vallás és közokt. m. k. miniszterium tudatja, hogy az első hazai takarékpénztár záloglevelei vállalkozók által leteendő biztosíték gyanánt elfogadhatók.

Levél- tári szám	Idegen szám	T á r g y
75	okt. 14.	Az államszámvevőség a szolgatartásra engedélyezett 150 frtról készített számadást helyesnek találja.
83	—	A bécsi cs. kir. egyetem megküldi a rektor ünnepélyes beigtatásakor tartott beszédeket a könyvtár részére.
84	—	A nm. m. kir. igazságügyi ministerium megküldi a bünvádi eljárás tervezetét a könyvtár részére.
85	—	A budapesti m. k t. egyetem megküldi nyomtatványait a könyvtár részére.
86	32115	A nm. vallás és közoktatási m. kir. ministerium tudatja, hogy végzett joghallgatók számára Boszniában 800 frt. segélydíjjal ellátott több figyelői állomás jött üresedésbe.
91	okt. 20.	A tanári kar üdvözlő távirata nm. Dr. Pauler Tivadar m. kir. igazságügyi ministeriumhoz 50 évű bölcsészettudori jubileuma alkalmából. 20. 1.
94	32929.	Szabályrendelet a III. és IV. éves ösztöndíjas joghallgatók díjnyugtáinak láttamozása tárgyában.
98	okt. 27.	A selmeczi főreáliskola igazgatósága megküldi Körmöczbánya városának a kincstárral folytatott perének egy példányát a könyvtár részére.
102	—	A bécsi cs. k. közokt. ministerium megküldi a a bécsi tud. akademia némely kiadványait a könyvtár részére.
113	nov. 9.	Nagyszebeni tanrend.
114	34471.	A nm. vallás és közokt. m. kir. minist. özv. Dr. Hoványi Lajosnének nyugdíját utalványozza 1882. sept. 1-től.
117	nov. 16.	Ugyanaz megküldi Szathmáry Gy. „Az amerikai verseny“ cz. munkáját a könyvtár részére.
119	nov. 2.	A m. földhitelintézet 299. számmal jegyzett gyűjtőívet küld az Arany-szobor javára. A tanári kar 20 frtot szavazott meg e célra.
125	nov. 29	Részvétirat Barlanghy A. Vincze halála alkalmából; Lsd. a 24. lapot.

Levél- tári szám	Idegen szám	T á r g y
126	decz. 2.	A kassai prémontrei társház válasza. U. o.
128	8516.	Az államszámvevőség az 188 ¹ / ₂ tandij- számadást helyesnek találja.
137	—	A prágai cs. k. egyetem tanrendje.
148	40.204. decz. 14.	A nm. vall. és közokt. m. kir. ministe- rium rendelete az államszámviteltan előadása tárgyában.
149	decz. 20.	Felterjesztés a magántanárok első fél évi jutalomdíjának utalványozása tár- gyában.
155	10704.	Az államszámvevőség az 188 ¹ / ₂ évikönyv- tári számadást helyesnek találja.
163	41178. decz.	A magántanárok első félévi jutalomdíja folyóvá tételik.
165	23. —	Gf. Károlyi Tibor megküldi a gf. Ká- rolyi család okmánytárának egy pél- dányát a könyvtár részére.
166	—	A kalocsai bibornok-érsek megküldi „A kath. iskolaügy Magyarországon” című munkát a könyvtár részére.
167	—	A nm. m. k. igazságügyi ministerium megküldi az általános m. polg. tkvi tervezetnek dologi, kötetmi és örökjo- gi részét a könyvtár számára
171	41784.	Dr. Hoványi F. mtanár 5 heti szabad- ságidőt nyer.
172	42126. jan. 3. 1882.	A nm. vallás és közoktatási m. kir. mi- nisterium Zboray Tamás főgymnasiu- mi r. tanárt az államszámviteltan ma- gántanárává nevezi ki.
176	657.	Ugyanaz megküldi a közoktatás állapo- táról szóló jelentést a könyvtár részére.
180	jan. 17.	A második félévi tanrend felterjesztetik.
189	12735—882.	Az államszámvevőség az 188 ¹ / ₂ évi ügy- viteli átalányról vezetett számadást helyesnek találja.
190	12289—882.	Ugyanaz az 188 ¹ / ₂ évi irodai átalányról vezetett számadást helyesnek találja
197	2345. jan 23.	A II. félévi tanrend megerősítettik.
203	febr. 1.	Bécsi egyetemi tanrend.
204	„	Ösztöndíjasokr. készített rovatos értesítv.
206	41177 jan.28. 1882.	A nm. vallás és közokt. m. k. ministe- rium Korn Lajos pedellusnak 30 frt. segélyt engedélyez.

Levél- tári szám	Idegen szám	T á r g y
215-217 223	febr. 10. febr. 13.	Győri, egri, s.-pataki II. félévi tanrend. A kolozsvári m. k. t. egyetem nyomtatványait küldi.
228	1407.	Szabályrendelet az államvizsgálati bizonyítványoknak 15 kr. bélyeg mellett a leczkekönyvbe leendő bevezetése tárgyában.
230 240	febr. 23. 6744. febr. 28	Kassai tanrend. Szabályrendelet, melynek értelmében a tisztviselők minősítéséről szóló 1883 : I. t. cz. a szabályzat azon intézkedését, mely szerint vizsgaengedélyesek csak mind a 4 elméleti jogi vizsgálat letétele után tekinthetők jogvégzetteknek, meg nem változtatta.
245	1606. — eln.	Szabályrendelet a hatósági nyomtatványok portomentessége tárgyában.
246	márcz. 13.	Czernoviczi egyetem tanrendje.
251	márcz. 20.	A temesmegyei Ormós Zs. emlékünnepelet rendező bizottság megküldi az ünnepély alkalmából kiadott emlékkönyveket, s az Ormós-érmet a könyvtár részére. — Köszönettel vétetik.
255	ápril 2.	A nm. m. kir. Curia gyászjelentése néhai Majláth György halála alkalmából. A karnak részvétnyilvánítása ugyanazon alkalomból. Lsd. a 26. lapon.
259	333—eln.	Szabályrendelet a Nischben és Belgrádban székelő cs. és kir. konzulatusokkal való érintkezés tárgyában.
264	ápr. 9	Lembergi cs. k. egyetem tanrendje.
271	ápr. 19.	A nm. m. k. pénzügyminister ur 20 db. jótékony államsorsjegyet küld. — 13 drb elárusittatván 26 frt s az el nem kelt 7 drb. visszaküldetik.
283	738, máj. 12.	Nm. Lipovniczky István I. sz. püspök ur a váradi püspökség történetét a könyvtárnak ajándékozza. — Köszönettel fogadtatik.
284	734—eln.	A nm. vallás és közokt. m. kir. minister ur meghagyja dr. Keleti Ferencz budapesti ügyvéd „Közigazgatási szolgálat és pragmatika“ című megjelenen-

Levél- tári szám	Idegen szám	T á r g y
285	693. — eln.	dő művének megrendelését a könyvtár részére. — Megtörtént. Szabályrendelet az orsz. takarékpénztár betéti könyveinek versenytárgyalásoknál óvadékkinti elfogadhatása tárgyában.
286	15500. máj. 6.	A nm. vall. és közokt. m. k. ministerium Dr. Sipos Árpád ny. r. tanárt f. é. jun. 1-től a második ötödévi fizetési pótlék élvezetébe előlépteti.
288	máj. 20.	A Bessenyei-émlékünnepélyrendező bizottság meghívja a jogakademiát a f. é. jun. 10. végbemenendő emlékkö-leplezési ünnepélyre.
302	máj. 30.	Az intézetet az igazgató képviselte. Felterjesztés egy az államszámvitelből kiegészítő vizsg. bizottságnak Nagyváradon leendő felállítása tárgyában.
312	416 j. 4.	A n. v. r. i. sz. káptalan Freko Menyhért IV. éves joghallgatónak egy 150 frtos Alapy-féle ösztöndíj adományoz.
213	18403. jun. 2.	Dr. Nemes Imre és Dr. Hoványi Ferencz magántanárok II. félévi jutalomdíja utalványoztatik.
315	937.—eln.	Szabályrendelet a pesti kereskedelmi és hitelbank, valamint az első hazai takarékpénztár zálogleveleinek biztosítékul elfogadhatása tárgyában.
318	19783.	A nm. vallás és közokt. m. kir. ministerium tudatja, hogy ez idő szerint államszámviteltani vizsgáló bizottság Nagyváradon föl nem állitható.
322	jun. 23.	Az 188 ² / ₃ . évi tanulói létszám s a megtartott alap- és államvizsgálatokról szóló kimutatások felterjesztettek.
324	"	Jelentés a tanári kar személyzetében beállott változásokról.
328	jun. 27.	Az 188 ³ / ₄ . I. félévi tanrend felterjesztetik.
329	"	Az 188 ³ / ₄ . évre megalakított vizsgáló bizottságok megerősítés végett felterjesztetnek.
333	20256.	Zboray Tamás mtanár második félévi jutalomdíja utalványoztatik.

Figyelmeztetés.

A beígtatások és beíratások az 188^{3/4}. tanévre, f. évi september 1—11-ig bezárolag eszközöltetnek, még pedig az igazgatónál 1—8 ig, az egyes tanárok külön névjegyzékébe legkésőbb sept. 11-ig bezárolag, ezen napon tul a fölvétel csak külön engedély alapján történhetik. A tandíj előzetesen lefízetendő, vagy amennyiben a joghallgatók a felmentetésre igényt tarthatni vélnek, az ezíránti folyamodványok, a tanári karhoz czimezve, mindjárt a beíratáskor az igazgatónál benyújtandók.

A pót- és ísmétlővizsgálatok a két alapvizsgálatra nézve f. é. sept. 9-től 15-ig tartatnak, azontul az illetők csak különös ministeri engedély alapján bocsáthatók a vizsgálatra.

A tanév ünnepeíyes megnyitása september 16-ára tüze-
tik ki, a nyilvános előadások sept. 17-én kezdetnek meg.

Kelt Nagyváradon, 1883. jul. 15.

Az igazgatóság.